

Lamed

*List za radoznale
Izabrao i priredio Ivan L Ninić*

Godina 10

Broj 11

Novembar 2017

Stefan Zweig

Odgojitelj za slobodu

Veličina znači: davati smjer.
Ljudsko, odviše ljudsko

»Nakon sljedećeg europskog rata ljudi će me razumjeti« – upravo iz njegovih zadnjih spisa izbijaju te proročanske riječi. Jer doista, istinski smisao, historijsku nužnost toga »velikog opominjatelja« razumijemo tek iz napetog, nesigurnog i pogibeljnog stanja našeg svijeta na izmaku prošlog stoljeća: u tom se atmosferskom geniju nasilno rasteretio cio pritisak moralne zagušljivosti Europe – najdivnija oluja duha uoči najstrašnije oluje povijesti. Nietzscheov »dalekomisleći« pogled razabrao je krizu dok su se ostali ugodno grijali na svim dopadljivim vatricama fraza, i vidio je njezin uzrok: »nacionalni srčani svrab i otrovanje krvi, zbog kojih se sad u Europi narod ograđuje od naroda kao u karantenama«, »nacionalizam rogate stoke« bez ikakve uzvišenije misli, osim sebične povijesne, dok su već sve snage neobuzdano nadirale prema višoj, prema budućoj povezanosti. I ljutito iz njegovih usta navire navještaj katastrofe kad vidi grčevite pokušaje »da se ovjekovječi Europa sitnih država«, da se brani moral koji se zasniva samo na interesima i na trgovačkim poslovima. »To apsurdno stanje ne smije dugo potrajati«, ispisuje njegov prst plameno po zidu, »led koji nas nosi postaje tako tanak: svi već osjećamo taj topli opasni dah južnoga vjetra«. Nitko nije kao Nietzsche osjetio pucketanje u zdanju europskog društva, nitko nije u Europi u vrijeme optimističke samodopadnosti tako očajnički i tako glasno vikao pozivajući na bijeg, na bijeg u čestitost, u jasnoću, na bijeg u najvišu intelektualnu slobodu. Nitko nije tako snažno osjetio da je jedno vrijeme dotrajalo i umrlo, i da u smrtonosnoj krizi započinje nešto novo i silovito: tek sad to znamo zajedno s njime.

Nietzsche je upravo smrtonosno unaprijed promišljao tu smrtonosnu krizu, smrtonosno je unaprijed

proživio: to je njegova veličina, njegovo junaštvo. A ona neizmjerena napetost koja je do krajnjih granica podnošljivosti mučila njegov duh i naposljetku ga rastrgala, povezivala ga je s jednim višim elementom: ona nije bila ništa drugo nego groznica našeg svijeta prije nego što je puknuo krvavi vried. Jer vjesnici bure duha uvijek lete prije velikih revolucija i katastrofa, a muklo vjerovanje naroda koje tvrdi da se prije rata i kriza u višem elementu pojavljuju repatice što ocrtavaju svoju krvavu putanju, to praznovjerno vjerovanje sadrži istinu u svome duhu. Nietzsche je bio jedan takav svjetionik u višem elementu, sijevanje munja prije oluje, veliko hujanje visoko u planinama prije nego što nevjere nahrupi u doline – nitko nije tako meteorološki sigurno predosjetio, kao i sve pojedinačno, baš kao i silinu naviranja kataklizme naše kulture. No vječna je tragika duha što se njegova uzvišenija jasna sfera viđenja ne objavljuje teškom zagušljivom zraku svojega vremena, što sadašnjost nikada ne osjeća i ne shvaća kad se nad njom nadvija neko znamenje na nebu duha i kad šume krila prorokovanja. Čak i najbistriji genij stoljeća nije bio dostatno jasan da bi ga njegovo vrijeme razumjelo: jednako kao onaj trkač na Maratonskom polju koji je vidio propast Perzijskog Carstva pa je, pretrčavši sve one milje, stigao u Atenu, sav zadihan, i svoju vijest mogao objaviti samo jednim ekstatičnim krikom (a onda mu je krv smrtonosno izbila iz prenapregnutih grudi), tako je i Nietzsche tu strahovitu katastrofu naše kulture mogao samo objaviti, ali je nije mogao spriječiti. Samo jedan silovit, nezaboravan ekstatični krik doviknuo je u vrijeme: a potom mu se duh slomio.

No njegovo je pravo djelo za nas i za sve, po mom osjećaju, najbolje izrazio njegov najbolji čitatelj Jakob Burckhardt, pišući mu da njegove knjige »umnažaju neovisnost u svijetu«. Izričito je taj mudri čovjek široka znanja rekao: neovisnost u svijetu, a ne neovisnost samoga svijeta. Jer neovisnost uvijek postoji samo u individuumu, u jednini, ne da se pomnožiti s masom, ne raste iz knjiga i naobrazbe: »nema herojskog doba, postoje samo herojski ljudi«. Svagda je pojedinac taj koji neovisnost postavlja usred svijeta i svagda jedino za samoga sebe. Jer svaki slobodan

duh jedan je Aleksandar, on jurišajući osvaja sve pokrajine i sva carstva, ali nema nasljednika: carstvo slobode pada uvijek u ruke dijadoha¹ i upravitelja, komentatora i tumača koji postaju robovi riječi. Zato Nietzscheova veličanstvena neovisnost ne poklanja nikakav *nauk* (kako to misle školnici), nego jedno *ozračje*, ozračje jedne demonske prirode, bistre, ispunjene svjetlošću, prožete strastima, koja se prazni u oluji i razaranju. Uđemo li u njegove knjige, čutimo ozon, elementarni zrak, oslobođen svake zagušljivosti, zamagljenosti i zapare: u tom herojskom krajoliku čovjek slobodno gleda gore u sva nebesa i udiše jedinstveno proziran zrak, oštar poput noža, zrak za snažna srca i slobodne duhove. Sloboda je vazda bila zadnji Nietzscheov smisao – smisao njegova života i smisao njegove propasti: jednako kao što priroda treba vijavice i ciklone da bi svoj višak snage nasilno istutnjila u pobuni protiv svojega postojanja, tako i duh od vremena do vremena treba jednoga demonskog čovjeka čiji se višak snage buni protiv zajednice mišljenja i protiv monotonije morala. Čovjek koji razara, ali razara i samoga sebe; no ti buntovnici nisu ništa manje tvorci i oblikovatelji svemira nego što su to tihi stvaratelji. Dok oni prvi pokazuju obilje života, oni drugi tumače njegovo nepojmljivo prostranstvo. Jer mi dubinu osjećaja razaznajemo svagda samo na tragičnim prirodama. A samo na onima koji nemaju mjere čovječanstvo razabire svoju krajnju mjeru.

STEFAN ZWEIG *Autobiografska skica*

Rođen sam u Beču, 28. studenog 1881. godine. Pošto sam završio srednju školu, odlazim na sveučilište gdje studiram povijest, književnost i filozofiju. Moja je disertacija posvećena Hippolyteu Taineu. U to vrijeme sve me više obuzima želja da putujem i vidim svijet. Moja me putovanja odvođe čak do Indije, što je u ono doba pustolovina i fascinantan pothvat. U to se vrijeme bavim književnim radom koji sam bio započeo u školskim klupama. Veliki rat 1914. završava prvi period mojega života i mijenja posve moj pogled na svijet. Tragedija *Jeremija* koju napisah 1917. (1939. prikazana je u New Yorku) izražava moje pacifističke nazore o ratu i njegovim problemima. Premijera je bila u Švicarskoj, neutralnoj zemlji, jer je u zaraćenim zemljama, naravno, bila zabranjena. Za vrijeme posljednje radne godine uspjelo mi je otići u Švicarsku, gdje sam naišao na skupinu pisaca raznih naroda koji su prispjeli onamo u borbi protiv rata i njegovih posljedica s obzirom na pretjerani i jednostrani nacionalizam. Vođa te grupe bio je Romain Rolland. Ipak moram istaknuti da smo tada i u zaraćenim

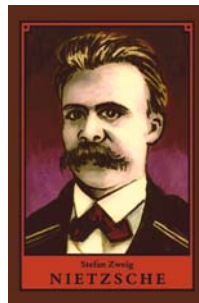
zemljama mogli puno više kritizirati i slobodno istraživati svoje misli nego što je to bilo moguće u većini europskih zemalja ovih posljednjih godina.

Poslije rata vratio sam se u Austriju. Gotovo dvadeset godina proživio sam u Salzburgu, gdje sam se bio nastanio, ali sam sve to vrijeme često odlazio na kraća putovanja. Nastavio sam svoju književnu djelatnost, a moje knjige izlaze pomalo na glas i bivaju prevedene na brojne jezike. Početkom 1934. napuštam Salzburg i Austriju da bih se provizorno nastanio u Londonu. Došao sam u Englesku radi svoje knjige o Mariji Stuart, škotskoj kraljici. Ostao sam u Londonu, jer sam gledao pesimistički na budućnost Austrije kao nezavisne države; htio sam živjeti u zemlji gdje je još moguća individualna sloboda i sloboda misli.

Da bih se bolje upoznao sa Sjedinjenim Američkim Državama, poduzeo sam 1938. predavačku turneju koja me odvela iz New Yorka do Teksasa, a odande u Kaliforniju. Premda je vrijeme bilo prekratko da bih podrobno proučio zemlju, stekao sam živu sliku o svakidašnjem životu u Sjedinjenim Državama, uvjervivši se o snažnom razvitku na području odgoja, umjetnosti i znanosti.

Moj je glavni interes bio uvijek psihološko crtanje ličnosti i njihovih sudbina. To me je i potaknulo da pišem razne eseje i biografske rasprave o dobro poznatim osobama. Stoga sam se i živo zanimao za stvaralački proces čuvenih glazbenika i slikara, kao i znanstvenika. Uza svoj književni rad oduvijek sam rado skupljao originalne rukopise, proučavajući i na taj način život velikih ljudi svih vremena. A zadovoljan sam i ponosan što sam osobno upoznao većinu velikih umjetnika našeg vremena, pa mogu među svoje prijatelje ubrojiti ljude poput Romaina Rollanda, Toscaninija, Bruna Waltera i pokojnog Freuda.

Stanley J. Kunitz and Howard Haycraft (eds.), *Twentieth Century Authors*, New York: H.W. Wilson Co., 1942.

Iz knjige: **Stefan Zweig: Nietzsche, Šareni dućan**, Koprivnica, 2015.
S njemačkoga preveo *Mario Kopic*

¹ Nasljednici prijestolja

O PISCU

Stefan Zweig (1881-1942) odrastao je u građanskoj bečkoj sredini u vrijeme kad su se u zatišju pred Prvi svjetski rat neprimjetno gomilale unutarnje snage koje su potom poput eksplozije raznijele stari organizam Austro-Ugarske Monarhije, a time i kulturni kozmos Beča, koji je u izvanrednoj mjeri utjecao na duhovnu fizionomiju Stefana Zweiga. To je doba Zweig slikovito i sa sebi svojstvenom lakoćom prikazao i u jednom dijelu svoje knjige *Svijet jučerašnjice. Uspomene jednog Europljanina (Die Welt von Gestern. Erinnerungen eines Europäers)*. Gajilo je, naime, to doba pretjeran kult staroga. Da bi čovjek mogao nešto značiti u javnom životu, jedan od prvih uvjeta bile su već zrele godine. Zato su mladi ljudi nastojali izgledati što stariji, pa su tomu prilagođavali ne samo svoj način odijevanja nego i svoj izgled: nosili su i brade. Nositelji starog poretka bojali su se svega novog, neovisno u kojem se obličju ono pojavljivalo. U takvoj je atmosferi Zweig, kao đak, pod klupom čitao Maksima Gorkog i satima čekao na premijerama da vidi pisca *Tkalaca (Die Weber)*, Gerharta Hauptmanna, i dobije njegov autogram. Prema školi, onakvoj kakvu je poznao u starom sustavu, imao je negativan stav, premda je bio odličan đak. Opća i opsežna znanja, koja je dobio kod kuće – otac mu je bio bogati bečki industrijalac – a i sam ih dalje stjecao, često su premašivala znanja njegovih pretjerano pedantnih profesora u gimnaziji. Ni za sveučilište nije bio posebno zagrijan, pa je studirao i doktorirao filozofiju samo zato da bi zadovoljio ambicije obitelji – da stekne titulu doktora. Već u to vrijeme Zweig se heretički drži prema shvaćanju svoje sredine – da se čovjek mjeri formalnim kvalifikacijama i stečenim titulama. Izričito ističe, što je za tu sredinu i njegovo vrijeme bilo vrlo neobično, da su sâme knjige najbolja sveučilišta. Od sveučilišta ga je odbijala i brutalnost nacionalističke grupe studenata, koji su, premda u manjini, no dobro organizirani, terorizirali demokratsku većinu. Zweig se osjećao Austrijancem, ali nikada nacionalistom.

Prvi svjetski rat ga je zatekao kao već znana književnika i izbacio ga, protiv njegove volje, na političku arenu. Na početku rata on je, doduše bez oduševljenja, s onom apsolutnom većinom njemačkih književnika koji su odobravali ratni pohod Njemačke i Austrije. No dvije godine potom, povodom smrti svojega prijatelja, belgijskog pisca Émilea Verhaerena, čovjeka koji je cijenio Njemačku, ali koji je pobjegao pred Nijemcima iz svoje napadnute domovine (Belgije), Zweig piše *Sjećanja na Émilea Verhaerena (Erinnerungen an Émile Verhaeren)* i

mimo cenzure tiska ograničen broj primjeraka i potajno ih dijeli svojim prijateljima, Verhaerenovim štovateljima. Razočaran je i u nedoumici stoji pred »opasnom zabludom« da se u ratu moraju zanijekati i kulturne vrijednosti neprijateljskih zemalja i da se čovjek ne smije u Njemačkoj lijepim riječima podsjetiti na jednog Belgijanca. Nije mu nikako išlo u glavu da voljeti Verhaerena znači, kako kaže, zločin protiv domovine.

Sljedeće godine (1917) igrana je u Švicarskoj njegova drama *Jeremija (Jeremias)*. Na pragu rata između Jeruzalema i Kaldejaca pojavi se Jeremija, čovjek iz naroda, koji svoj narod i ratoborno vodstvo s kraljem na čelu nastoji odvratiti od rata u koji srljaju. Zbog toga i zbog proricanja propasti Jeruzalema, ako se ne odustane od rata, njega ponižavaju i zlostavljaju. No njegovo se proročanstvo ispunjava. Kralj je oslijepljen, Jeruzalem razoren i njegov narod mora, bježeći pred neprijateljem, napustiti razoreni grad. U prognostvo ih vodi Jeremija, prorok, koji im vraća izgublenu vjeru u njihova boga. Za oslijepljenim kraljem i prorokom Jeremijom mase u mističnom hodu napuštaju grad.

Dobio je Zweig putovnicu da prisustvuje premijeri *Jeremije*, i iz Švicarske, gdje se našao s francuskim piscem Romainom Rollandom, vratio se tek nakon svršetka rata. Uvidjevši strahote rata, Zweig izvlači nepopustljivi pacifistički kredito: »Znam također što znači domovina – kaže jedno lice u njegovoj noveli *Stega (Zwang)* – ali znam i što je ona danas: ubojstvo i ropstvo. Čovjek može pripadati svojem narodu, ali ako su narodi poludjeli, onda čovjek ne mora poludjeti s njima... Ne priznajem nikakav zakon koji završava ubojstvom«.

Iz cijeloga njegovog života i djela vidi se da je onaj naoko proradni Zweigov stav na početku bio samo stvar trenutka, nešto što je od nedovoljno odlučna čovjeka bilo iznuđeno silom trenutka. On se pritom poveo i za ljudima koji su stajali na čelu njemačke književnosti i koji su se zbog proratnog stava teško zamjerali miroljubivim književnicima inozemstva, koji su, s Rollandom na čelu, prizivali čovječanstvo da dođe k sebi. U vrijeme kad su Romain Rolland, s jedne, i Gerhart Hauptmann, s druge strane, ukristili svoja javna pisma, prema kojima su se svrstali književnici zavađenih država, jedan od pisaca do čije se riječi držalo bio je u grupi suprotstavljenj R. Rollandu i Stefanu Zweigu, u prvo vrijeme. No uskoro je i samom Zweigu postalo jasno da njegovo mjesto nije tamo. Tim nagliji i odlučniji je bio zaokret koji je definitivno učinio prema demokratskim, miroljubivim književnicima: »Bolje je plaćati danak u novcu neprijatelju nego danak u krvi ratu«.

Kao i Jakob Wassermann, ni Zweig nije držao do svojega židovskog podrijetla. No kao i Wassermannu, i njemu je teško padala njemačka propaganda protiv pisaca židovskog podrijetla, vrlo jaka i prije dolaska

nacionalsocijalista na vlast. Razočaran, izjavljivao je kasnije da niti može niti više hoće nacionalno se osjećati i nazivao je nacionalizam arhi-kugom.

Od povratka iz Švicarske pa do 1934. Zweig je živio u Salzburgu, izuzev vremena kada se nalazio na putovanjima. Desetak godina, od završetka inflacije u Njemačkoj pa do dolaska nacionalsocijalista na vlast, ističe Zweig kao vrijeme golemog uspjeha svojih knjiga. Put prema takvom uspjehu prokrcile su mu knjige eseja *Graditelji svijeta (Baumeister der Welt)*, potom novele *Amok (Amok)* i *Pismo nepoznate žene (Brief einer Unbekanntenen)*, te knjiga *Zvezdani sati čovječanstva (Sternstunden der Menschheit)*.

Graditelji svijeta zajedničko je ime njegovih trilogija, od kojih su tri najznačajnije: *Tri majstora (Drei Meister: Balzac, Dickens, Dostojevski)*, *Borba s demonom (Der Kampf mit Dämon: Hölderlin, Kleist, Nietzsche)* i *Tri pjesnika svojega života (Drei Dichter ihres Lebens: Casanova, Stendhal, Tolstoj)*. Knjige eseja su umjetničke studije ili, bolje rečeno, portreti poznatih osoba. Zweiga je, školovana na Freudu, prikivala zagonetka demonskih stvaralačkih snaga: »Samo ono što je rijetko proširuje naše shvaćanje, samo od jeze pred novim nasiljem raste naš osjećaj. Stoga je ono izvanredno svagda mjera svake veličine. I uvijek – čak i u oblicima koja najviše zbunjuju i koja su najopasnija – ono što je stvaralačko ostaje vrijednost nad svim vrijednostima, smisao nad svakim drugim smislom«.

Taj demonizam stvaralačkih snaga, naglašen u prvoj trilogiji napose u eseju o Dostojevskom, jezgra je i svakog od tri eseja trilogije *Borba s demonom*. Tu su se Hölderlin i Kleist, s početka 19. stoljeća, našli pod zajedničkim krovom s Nietzscheom, piscem djela *Tako govoraše Zaratustra*, s kraja istog stoljeća – esej o njemu čitatelj upravo drži u ruci. Demonizam je praelement u ovom tipu umjetnika, istodobno kao izvorište njegove genijalnosti i propasti, samorazaranja: Hölderlin i Nietzsche su poludjeli, Kleist se ubio zajedno sa svojom ženom. Sva trojica cijelog stoljeća vibriraju između genijalnosti i ludila. I središnji problem, jezgra Zweigovih brižljivo uglavanih, nijansiranih novela je demonizam, no demonizam ljubavi, a *Zvezdani sati čovječanstva* knjiga su minijatura, uzetih iz najrazličitijih vremena i zona, izabраниh ne samo po njihovu značenju za svijet nego i po neobičnosti, zanimljivosti, sudbonosnosti trenutka.

Kao razlog velikog uspjeha svojih djela sam Zweig ističe svoj način pisanja. U knjizi *Svijet jučerašnjice* daje zanimljive podatke o tome na koji način postiže lakoću kojom teku njegove rečenice. Kaže da koncept piše nadušak, a tek nakon završetka tog prvog, sirovog posla nastupa »pravi posao«, to jest kondenziranje, komponiranje, odbacivanje svega suvišnog, čišćenje od svega što smeta ma u kojem pogledu: lov ne samo na pasuse i rečenice nego i na riječi koje može izbaciti

bez štete po smisao i lakoću izlaganja. Taj se proces ponavlja više puta i ne žali, kaže, ako se dogodi da od tisuću napisanih stranica koncepta ostane na kraju samo dvjesto, čak i ako na kraju nijedan redak ne ostane u onom obliku u kojem se nalazio u konceptu.

Odmah s dolaskom nacionalsocijalista na vlast u Njemačku počela je njihova intenzivna infiltracija u Austriji. Uvrijeđen jednim policijskim pretresom svojega stana u Salzburgu, a i osjećajući sve jače i agresivnije nadiranje nacionalsocijalizma u Austriju, Zweig je te (1934.) godine pošao u Englesku i tamo kasnije zamijenio austrijske dokumente putovnicom čovjeka bez domovine. U Engleskoj je ostao sve do 1940. godine. Za razliku od Francuske i Pariza, gdje je imao dosta srdačnih i bliskih prijatelja, u Londonu je, što je karakteristično za njega, cijelo vrijeme ostao takoreći sam, bez prijatelja. Kao i Ernst Toller (u Americi 1939.) i Walter Hasenclever (u francuskom koncentracijskom logoru 1940.), i on je oduzeo sam sebi život u emigraciji, u Brazilu, 22. veljače 1942. godine. Učinio je to zajedno sa svojom suprugom (kao nekada Heinrich von Kleist), nemajući više snage dočekati oslobođenje Europe, u koje je vjerovao, i ostavivši, kao i Kleist, oproštajno pismo, u kojemu je naglasio da se odlučio svoj život završiti uspravan, kao čovjek »kojemu je duhovni rad svagda bio najčistija radost, a osobna sloboda najviše dobro ovoga svijeta«.

UZ KNJIGU

Život filozofa Friedricha Nietzschea nisu obilježili posebni događaji. Nakon rane smrti oca, protestantskog pastora, odgajale su ga majka, teta i baka. Omogućeno mu je i odlično školovanje, koje je završilo ranom akademskom karijerom klasičnog filologa koji je već u 24. godini predavao na bazelskom sveučilištu. I kad je zbog teških zdravstvenih problema napustio sveučilište, njegov je život, izvana gledano, bilo lagodno, donekle ekscentrično putovanje lutajućeg filozofa i pisca. No samo izvana. U sebi je, naime, njemački mislilac doživljavao sve veću samotnost. Rano je izgubio vjeru, vrijednosti su se topile pod vatrom njegovih sve radikalnijih misli. Nietzsche je počeo napadati gotovo sve što je slovalo za sveto: ne samo Sokrata i znanost, nego i Boga, istinu, moral, jednakost, demokraciju i većinu drugih moralnih vrijednosti. Zdravstvene krize i misaone vizije u nerasplesivom su se čvoru spojile u progresivnu duševnu bolest.

Godine 1889. velikom se misliocu *volje za moći* u Torinu konačno pomračio um pri pogledu na kočijaša koji je grubo postupao sa svojim konjem. Nakon kratkog boravka u umobolnici, do smrti je živio s majkom i sestrom.

Stefan Zweig u svojoj biografskoj skici pod nazivom *Nietzsche* posvetio je unutarnjoj, nevidljivoj,

samotnoj filozofskoj »borbi s demonom« potresne stranice koje nadaleko prekoračuju razinu pukog psihološkog portreta i otkrivaju nam najdublju povezanost osobnog i misaonog na Nietzscheovu duhovnom putu.

Cijeli se Nietzscheov život, kazuje nam Zweig, odvija unatrag. Počinje time da je star, u vrijeme dok njegovi kolege »žive život«, stoji on zadubljen nad grčkim tekstovima, da bi se, u vrijeme kada ti isti kolege započinju građanske karijere, odrekao toga »uhodanog hoda« i sunovratio u svoj pravi život. Paradoksalno, tamo gdje je sve osigurano i dostatno počinje za Nietzschea odiseja duha i pogibelj. Hotelska je soba za njega bila pravi dom, jer je znao da »požeti najveći užitak od opstanka znači živjeti pogibeljno«, da se intenzivna slutnja diktature ništine mora identificirati s osobnim opstankom, tom »velikom« potresnom monodramom izvedenom na krajnjoj sceni njegova života bez ijedne druge osobe.

Nietzscheovo lutanje od grada do grada, od jedne sobe do druge, nije ništa drugo, kaže Zweig, nego demonizam jednog duha koji se najobilnije raspao upravo u onim prostorima koji su bili najmanje intimni. Taj dinamit duha, koji se »vječno drži izvan svih kategorija, kao mješanac između filologa, revolucionara, umjetnika, književnika i muzičara«, znao je da ugiba ona zmija koja ne može presvući svoju kožu, pa je svoju odiseju od Nemila do Nedraga živio kao stalnu demonsku duhovnu obnovu. Tako: što se više luta, što se život više produktivno otvara, to prostor kao da postaje sve više skučen, sve manje određen. Život koji je pretpostavio razliku, u kojemu se, zapravo, provodi jedinstveno i konsekventno načelo razdvajanja, nalazi, začudo, pribježište u hotelskoj sobi, indiferentnom prostoru koji je predviđen za namjernike, za sve one koji nisu svjesni moguće duhovne srodnosti kako između dvije osobe tako i između čovjeka i prebivališta. Drama epohalnog zbivanja mogla se prozreti i izdržati jedino onda kad joj se, paradoksalno, misaono prilazilo tako blizu da se sam duh morao osamiti ako je htio da epohalnu sudbinu modernog čovjeka – biti sam – stubokom iskusi i promisli.

Nietzscheova popularnost ne prestaje rasti, samo u posljednjih deset godina objavljeno je više od 500 monografija o njegovu djelu, no Zweigova biografska skica i dalje ostaje privlačna, čuvajući autentičnu dimenziju dubine, estetskog sjaja, dvoznačnosti i radikalnosti »samotne« hrabrosti Nietzscheove misli.

Iz knjige: **Stefan Zweig: Nietzsche, Šareni dućan**, Koprivnica, 2015.

S njemačkoga preveo *Mario Kopic*

Tatjana Gromača Vadanjel

Stefan Zweig: Nietzsche

Šareni dućan, Koprivnica, 2015.

S njemačkoga preveo *Mario Kopic*

Koprivnički izdavač „Šareni dućan“, u prijevodu filozofa i publicista Marija Kopicća, objavio je biografsku „skicu“, kako ovu knjigu definira prevoditelj, Friedricha Nietzschea, njemačkog filozofa, pjesnika, skladatelja i klasičnog filologa (15. listopada, 1894 - 25. kolovoza, 1900), jednog od najutjecaj-nijih i najintrigantnijih mislioca 19. stoljeća. Utjecaj misli Friedricha Nietzschea na oblikovanje svijesti i pogleda na čovjeka – individu-uma stvaralačkih nagona 20. stoljeća, nemjerljiv je. Moglo bi se, bez želje za pretjerivanjem, kazati da sve ono što se, nakon Nietzscheova djela, pojavljuje u području svijeta duha, a što je već ostavilo određenog traga kroz vrijeme, na neki način dotiče ili oslanja na određene momente Nietzscheovih promišljanja. S time da, kako je poznavao poznato, tu se zapravo ne misli toliko na konkretan filozofski nauk ili sistem kojega je on svojim radom uspostavio, obzirom da je upravo po izostanku tako nečega Nietzsche jedinstvena, hrabra, u duhovnom pogledu iznimno avanturistička pojava, već prije na duhovnu atmosferu ili stav, koji podrazumijeva neovisnost, bistrinu, strastvenost i čestitost u težnji da se misaono prođe do naličja ili srži stvari.

Težnja za poduhvatima te vrste nužno treba i značajnu dozu buntovništva, jer je put ka slobodi da čovjek bude ono što uistinu jest, što se shvaća kao najviši imperativ Nietzscheova filozofiranja, zapravo put borbe protiv zajednice „uvriježenih“ mišljenja i lažnosti morala. To je put osamljenosti, koji je Nietzscheovu prirodu doveo do njenih krajnjih granica, kako pokazuje ova knjiga, zbog filozofove nemilosrdne težnje da otvori vrata spoznaji, njegove odlučnosti u predaji vlastitoj „demonskoj“ prirodi, što je donosilo velike fizičke, emotivne i mentalne patnje, i rezultiralo duševnom bolesti i smrti. Jedan je univerzum teško i surovo razoren – prije upravo stotinu i petnaest godina, da bi jedan misaoni, duhovni univerzum, koji nadahnjuje tolike nakon Nietzschea, bio stvoren.

Autor ove biografije, koja se uzima kao dio trilogije zvane „Borba sa demonom. Hölderlin – Kleist – Nietzsche“, cijenjeni austrijski književnik Stefan Zweig, poznat je, između ostaloga, i po svojoj sklonosti da esejistički i literarno istražuje, ulazi u unutarnje zone stvaralačkih priroda i ličnosti, dopirući do srži, putova odvijanja stvaralačkog procesa, koji se uvijek pokazuju intrigantni. Zweig, i sam čovjek

nadahnuća, prepoznat je s pravom kao onaj koji je tu sposoban iskazati iznimnu tankoćutnost i senzibilnost, kao i suosjećanje, tako mrsko subjektu njegova prikaza, kojega od nedavno imamo priliku čitati na hrvatskom, Friedrichu Nietzscheu. Zweigov je pristup visokovrijedan, i rezultira iznimnim plodom, potresnim, tragičnim tekstom koji čitaocu približava i pojašnjava jednu takvu prirodu, pokazujući naličje stvari i procesa koji su, kada je o tako snažnoj i prodornoj ličnosti i misli koju razvija riječ, uvijek bolni. Stefan Zweig, koji je bio prijatelj sa Sigmundom Freudom, bio je svjestan da „ono što je stvaralačko ostaje vrijednost nad svim vrijednostima, smisao nad svakim drugim smislom“.

Nije Nietzsche bio, kako ga otkriva i pokazuje slika njegova pomna proučavatelja i „slikara njegove duše“, nikakav pompozni, namršteni filozof, koji puca od snage i bijesa, već tih, bojažljiv, ljubazan njemački profesor, koji objeđuje mršave obroke, ne koristi stimulanse osim blagoga čaja, i dane provodi zatvoren u iznajmljenoj sobi, utonuo u bezbrojne spise. Uza to, prisiljen je, da bi ublažio brojne bolove od kojih pati, glavobolje, grčeve u želucu, nesanicu i drugo, koristiti mnogobrojne lijekove i tinkture. Nietzsche živi daleko od svake društvenosti petnaest godina, u periodu tijekom kojega je nastalo njegovo djelo koje, za njegova života, ne nailazi ni na kakva odjeka, dok se već u Zweigovo doba pokazuje kao nezaobilazno i sudbinsko.

No kako je filozof i pjesnik (u Nietzscheovu slučaju ovi pojmovi najbolje pokazuju svoju prirodnu, suštinsku povezanost) sam sebe uvodio u duboke patnje, tako je iz njih i izlazio, vraćajući se opetovano u zdravlje – sa jedne strane uronjen u duboku depresiju, sa druge tajanstveno uzdignut iznad nje, pokrenut nadahnućem i radom. Nietzsche je bio zahvalan svojemu najvećem krvniku – bolesti, koja mu je omogućila odcjepljenje od svijeta, a time i stvaralačku, duhovnu slobodu (zbog bolesti, Nietzsche je bio primoran ostaviti posao profesora klasične filologije na Sveučilištu u Baselu, što mu je pak omogućilo slobodnu posvećenost stvaralačkom radu).

„Bolest me takoreći izvlači iz mene samoga“, priznaje – bolest mu je, dodaje Zweig, pomogla pri porodu unutarnjeg čovjeka, bila je i primalja i mučiteljica istodobno. „Tek velika bol je krajnji osloboditelj duha, jedino nas ona sili da se spustimo u svoju krajnju dubinu“, zapaža Nietzsche, zaključujući da više zna o životu upravo stoga, jer je tako često bio blizu toga da ga izgubi. Ozdravljujući, čovjek, prema Nietzscheu, ne postaje samo zdrav, već i snažniji, istančaniji, sa većom radosti za život, sa suptilnijim osjećajima za cjelokupnu stvarnost. I takvo je zdravlje, izboreno kroz velike patnje, smatrao jačim nego „tupu ugodnost zdravih“.

Cjelokupna Nietzscheova egzistencija, uključujući i stvaralački put, pokazuje u ovom odličnom eseju

Stefan Zweig, nešto što je snažno suprotstavljeno građanskoj smirenosti, „ukotvljenosti“ u određena mišljenja, poglede, u zatvoren sustav koji je zapravo suprotnost erosu življenja, koji je uvijek potraga, nemir, nesigurnost, prisila da se ide „nekuda dalje“. Za razliku od najvećeg dijela drugih mislilaca, filozofa, umjetnika, ili znanstvenika, koji, kako zapaža Zweig, plamte, ali kao svijeće, samo svojim gornjim dijelom ili duhom, Nietzsche je plamtio cijelim svojim bićem.

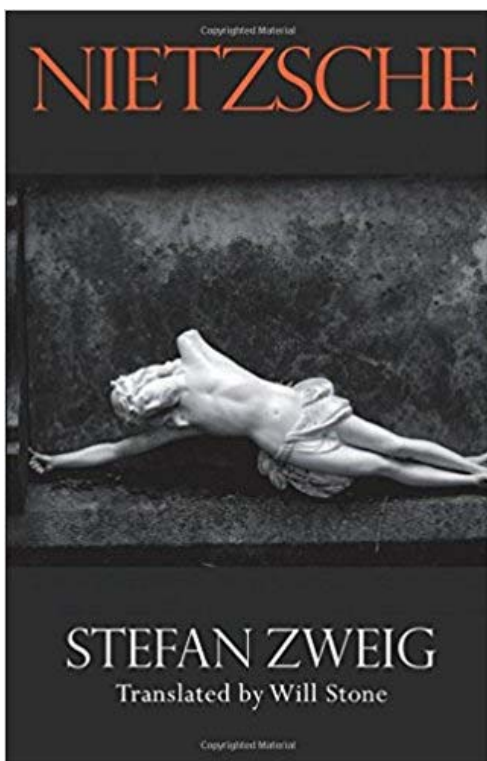
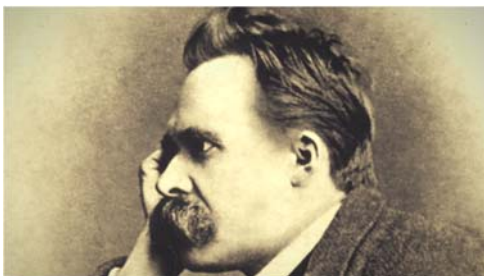
„Zbog toga se njegove spoznaje, kao i Pascalove, tragički zgušnjavaju u jednu „strastvenu povijest duše“ – njihove životne drame, koje i mi potresno doživljavamo, proširuju našu duhovnu sliku, za razliku od života drugih velikih mislioca, koji nam ne pružaju tu vrst „poklona“.

„U meni je jedna savršena razdražljivost nagona za čistoćom, tako da ja fiziološki osjećam, upravo njušim blizinu ili unutaršnjost, utrobu svake duše“, kaže o sebi Nietzsche, a Zweig dodaje: „Nietzsche osjeća njuhom gdje je nešto prožeto moralnim licemjermem, crkvenim tamjanom, vještom lažju, patriotskom frazom, bilo kakvim narkotikom svijesti; on ima izvanredno oštar njuh za sve što je trulo, ustajalo i nezdravo, sve što ima vonj siromaštva u duhovnom području...“. Zbog te iznimne osjetljivosti, ali i zbog čestitosti u određivanju istinitosti spoznaja do kojih njome dolazi, Zweig Nietzschea vidi kao rođenog psihologa. No za biti savršen psiholog potrebna je i hrabrost, zapaža Zweig, da se „misli sve što se zna“, da se želi vidjeti ondje gdje bi možda bilo bolje ne gledati, zbog privatne ili društvene obazrivosti, zbog obzira ili sentimenta, a tu je hrabrost Nietzsche svojim djelom pokazao i posve opravdao, ne odajući se slabostima građanskog čovjeka.

Nietzsche se je filozofijom bavio kao umjetnošću, iz umjetnosti se, prema njemu, mogu shvatiti i filozofija i znanost, no ne i obrnuto. On, tragajući za istinom, nije tragao za hladnim konačnostima, već za „velikim stilom u moralu“. Njega nije zanimalo da stigne do zasićene mudrosti koja će ujedno donijeti i opuštanje nad istinom, njega je, uči nas Zweig, vodila strastvenost traganja za istinom, zbog čega on „treba i troši“ uvjerenja, jer istina, onako kako je vidi Nietzsche, nije jedan kruti kristalni oblik, već užarena volja da se bude i ostane istinit. U toj težnji Nietzsche nije imao kompromisa, i nije prizivao mjeru – on se odlučuje za krajnost u bilo kojem osjećaju, i to što se je nalazilo u njegovu duhu, prelazi na njegov usud, izaziva tragediju...

Ovu prekrasno ispisanu knjigu o prekoračitelju granica, čija misao i danas izaziva nespokoj i plijeni ogroman interes (samo u posljednjih deset godina objavljeno je više od 500 monografija o Nietzscheovu djelu) zdušno treba preporučiti, kako bi kazao sam Nietzsche, „svakome i nikome“ – onome dakle, koji ime čovjek vlastitim življenjem teži opravdati.

Takvome će okretanje k ovoj, kao što mu i okretanje k Nietzscheovom stvaralaštvu to omogućuje, biti uvijek poticaj za povratak k vlastitoj unutarnjoj kući.

Gornje slike: www.google.co.il

Željko Pantelić

Putinova rehabilitacija Staljina

Rusija Vladimira Putina je pompezno proslavila 400 godina od dolaska na vlast familije Romanov i još veličanstvenije 70 godišnjicu pobjede nad nacizmom u Drugom svjetskom ratu, dok jedan vek od Februarske i Oktobarske revolucije prolaze gotovo u tišini, nezainteresovanosti pa čak i prezirom prema onima koji bi da upale farove na godinu koja je promenila sudbinu dobrog dela sveta. Umesto onoga što Nemci zovu "Vergangenhetsbewaltigung" (suočavanje sa prošlošću) sto godina od revolucionarne 1917. godine Putin radije rehabilituje Josifa Džugašvilija Staljina nego da se suoči sa onim šta su Februarska revolucija i oktobarski državni udar značili za Rusiju.

Kao što u Francuskoj malo ko čita Prusta ali ga svi rado pominju, tako se i u Rusiji Puškin i Solženjicin često prizivaju ali ih slabo ili nikako čitaju. Bilo bi mnogo bolje da je Putin svoj animozitet prema revolucijama opravdao rečenicom iz Puškinove *Kapetanove kći* "Bog mi ne da da vidim rusku pobunu, beskorisnu i okrutnu" ili da je pažljivije čitao Solženjicinov *Jedan dan Ivana Denisoviča* ili *Arhipelag Gulag*, ako ništa drugo, pre nego što da pozitivan sud o Staljinu.

Ili bi, možda, trebalo ponovo da odsluša simfonijsku bajku *Peća i vuk* Sergeja Prokofjeva? Jedno od najpoznatijih dela ruskog kompozitora, koje je ovekovečio i Volt Dizni crtanim filmom, je alegorija Rusije u Staljinovoj eri. Koliko je Prokofjev držao do ovog dela govori i podatak da je na njegov izričit zahtev, osim muzike, on napisao i reči. Priču verovatno znate, ali vam je sigurno promaklo da Peća ne želi da ubije vuka, već da ga zatvori i smesti u zoološki vrt. Danas je to normalno razmišljanje, ali 1936. godine kada je nastalo delo to svakako nije bilo. Teško je poverovati da je Prokofjev bio prvi animalista na svetu, biće da je ipak želeo da pokaže da i vuk može da završi u kavezu, odnosno diktator u zatvoru. Ne zna se da li je Staljin ili neko od njegovih saradnika shvatio alegoriju, činjenica je da je Prokofjevu, posle *Peće i vuka*, bila limitirana dodatno sloboda kretanja, zatim mu je uhapšena žena, a izvođenje njegovih dela striktno zabranjeno.

Revolucije iz 1917. za Kremlj su u najbolju ruku za komemoraciju. Nikako za svečano obeležavanje a kamoli za proslavu. U 1917. godini nema ništa za Putina što bi moglo da bude korisno ili utemeljujuće

za njegov režim. Bledi car Nikola II, mučenik i gubitnik, premijer Aleksandar Kerenski - previše liberal i prekratko na vlasti - a i Lenjin, nemački plaćenik, da upotrebimo današnji žargon novih panslavista i neosuverenista, ne mogu da budu figure uzor za Vladimira Vladimiroviča.

Od kada postoji Rusija ona je podeljena na one koji priželjkuju revoluciju i vladajuću oligarhiju, bila ona carska, komunistička ili aktuelna, po pravilu alergične i na samo pomen te reči. Revolucije prouzrokuju nasilje, nestabilnost i kao takve bi trebalo da budu izbegnute po svaku cenu i svakako ne mogu da budu proslavljane. Osim naravno onih koje su režirane ili pomognute od Kremolja.

Paradoksalno, više se govori na tzv. Zapadu o stogodišnjici dva prevrata nego u samoj Rusiji. Sa naknadnom pameću nameće se zaključak da je stvarna revolucija bila ona februarska a ne oktobarska. Revolucija čiji je ključni datum 8. mart 1917. godine (zovemo je februarska jer je tada u Rusiji važio julijanski kalendar) bila je zaista revolucija, jer je stavila tačku na trovekovnu vladavinu Romanovih i na carsku Rusiju. Ona je bila, u neku ruku, prva i poslednja šansa za Rusiju da postane deo Zapada kojem njen najbolji deo pripada od kada je Petar Veliki odlučio da zabaci evropsko sidro Rusije na ušću Neve u Baltičko more. To je bila poslednja šansa da Rusija promeni svoj sistem vrednosti i da konačno umesto države i crkve postanu važniji ljudi, pojedinci, njihove slobode, prava.

Interesantno je da su jugoslovenski i srpski komunisti falsifikovali na, više manje, isti način istoriju kao i njihovi ruski učitelji. Naime, kao što komunisti nisu imali nikakvu ulogu u 27-martovskim dešavanjima 1941. godine u beogradskom puču, tako ni boljševici nisu bili akteri Februarske revolucije niti imaju zasluge za svrgavanje familije Romanov i carskog režima. Iza oba prevrata se kriju britanske ruke, i u oba slučaja zbog Nemaca. U našem slučaju zbog potpisivanja sporazuma sa zemljama Trojnog pakta, a u ruskom zbog sumnji da je carska familija, pod uticajem supruge Nikole II (inače Nemice) i krugova na dvoru koji nisu shvatali zašto apsolutistička monarhija, kakva je bila Rusija Romanovih, ratuje na strani liberalno-demokratskih država (Velike Britanije i Francuske) protiv Nemačke i Austrougarske, apsolutističkih monarhija.

Oktobarska revolucija je bila klasični državni udar u režiji strane sile da bi ostvarila svoje ciljeve. Danas nema nikakvih sumnji da je iza boljševičkog prevrata stajao Drugi rajh, odnosno Nemačka. Berlin je organizovao, finansirao i dao logističku podršku da Lenjin i njegovih boljševici, odnosno komunisti, izdaju Rusiju, njene nacionalne interese da bi došli na vlast. Brest-litovskim sporazumom

ruski komunisti su predali Ukrajinu, Belorusiju, Moldaviju i pribaltičke republike Nemcima i obavezali se da će platiti ratnu odštetu Berlinu u visini od šest milijardi nemačkih maraka.

Ruski komunisti su pristali na nemački diktat jer im nije bio prioritet da se bore protiv centralnih sila već da unište tzv. unutrašnjeg neprijatelja. Boljševici koji su vodili sve vreme antiratnu kampanju u ruskoj javnosti i među ruskim vojnicima, naravno po nalogu Drugog rajha koji ih je bogato finansirao, započeli su jedan od najkrvavijih i najbeskrupuloznijih građanskih ratova, čim su osvojili vlast. Štaviše, jedna od prvih odluka boljševika da premeste prestonicu iz Sankt Peterburga u Moskvu, bila je simbolična poruka da se njihova Rusija odriče proevropskog kursa koji je nametnuo Petar Veliki, izgradnjom novog glavnog grada na Baltiku. Upravo onako kako su to želeli i kako je odgovaralo stratezima Drugog rajha.

Paradoksalno, to što su države koje su boljševici predali Nemcima provele gotovo čitav 20. vek pod kontrolom Moskve, možemo pripisati u "zasluge" demokratsko-liberalnog sveta koji je pobedio u Prvom svetskom ratu militarističko-autokratske diktature: Nemačku i Austrougarsku. Na sreću komunistički poraz centralnih sila pretvorio je Brest-litovski sporazum u istorijsku relikviju, odnosno u svedočanstvo njihovog nemoralna i licemerja. Tako je taj sporazum bio tabu u komunističkim režimima koji su pola veka držali istočni deo Evrope iza Čelične zavese.

Dakle, na jednoj strani imamo liberalnu revoluciju u februaru čiji su ciljevi da Rusiju čvrsto veže za liberalno-demokratske tekovine zapadne Evrope, uvodeći demokratiju, pravnu državu, univerzalno pravo glasa, liberalni-kapitalizam. Nije slučajno da je vlada Aleksandra Kerenskog po svrgavanju cara Nikole II i njegovog režima, potvrdila svoje savezništvo sa silama Antante i da je ruska vojska u tih par meseci, između februarske revolucije i boljševičkog prevrata, ostvarila značajne uspeh i povratila deo teritorije veličine današnje Holandije.

Na drugoj strani je Crvena revolucija, čije su brljotine, licemerje i pre svega činjenica da je bila orkestrirana i finansirana iz Berlina, izašle na površinu sa neoborivim istorijskim dokazima koje nijedna propaganda ne može da prikrije. U bajke o blindiranom vagonu u kojem Lenjin prolazi kroz Nemačku, na svom putu od Švajcarske do Sankt Peterburga i da Drugi rajh nije stajao iza Oktobarske revolucije, veruju još samo najtvrdokorniji.

U mane Putinovog režima svakako ne spada negiranje stvarnosti i tvrdoglavost da se brani nešto što je neodbranljivo. Srpski rusofili bi trebalo da imaju na umu tu osobinu Putina. Zato je Kremlj još pre desetak godina preokrenuo u potpunosti narativ

o 1917. godini, posebno o Oktobarskoj revoluciji i njenom lideru Lenjin i o građanskom ratu koji je usledio.

Putin ne može da oprostí Lenjinu ne samo to što je bio "marioneta" Berlina u Prvom svetskom ratu, odnosno to što je jedna strana sila odlučila ko će biti na vlasti u Rusiji, već i zato što je izvršio federalizaciju države koja će postaviti temelje za kasniji raspad Sovjetskog Saveza, odnosno, kako ju je sam Putin definisao "najveću geopolitičku katastrofu u 20. veku".

U Lenjinove grehe u očima Putina spada i poraz Crvene armije u ratu sa Poljacima od 1919. do 1921. godine. Jedan od najvećih zločina u istoriji čovečanstva zloglasne komunističke tajne policije NKVD, preteče KGB-a, masakr preko 20.000 poljskih oficira, vojnika, činovnika u Katinskim šumama, bila je osveta Staljina za pretrpljeni poraz od Poljaka. Putin je obnovio proslavu 4. novembra, kao Dana nacionalnog jedinstva, kada se obeležava oslobođenje Moskve od Poljaka i Litvanaca.

U Putinovom vokabularu reč "revolucija" je definitivno negativnog predznaka, bilo da se radi o liberalno-demokratskoj iz februara 1917. godine ili Oktobarskoj u režiji Berlina, a da ne govorimo o "obojenim" revolucijama iz ovog veka. To objašnjava zašto Putin svoju vlast želi da poveže sa, na prvi pogled, oprečnim ličnostima: carevima i komunističkim liderima. U njegovom "Panteonu" su pokrstitelji Rusa Vladimir Veliki, prvi ruski car Ivan Grozni, utemeljivač moćne Ruske imperije Petar Veliki, Aleksandar I, car koji je trijumfalno ušao na konju u Napoleonov Pariz i pre svih, Josif Džugašvili Staljin pobednik u Drugom svetskom ratu.

Ono što bi u normalnim zemljama bilo nespojivo u Rusiji, kao i u Srbiji je moguće: klanjati se pred krstom u crkvi a u srcu nositi ljubav za najveće antihriste koji su hodali na planeti. Pre podne se prisustvuje parastosu za ubijenog cara, mučenika i sveca, sa patrijarhom a uveče se proslavlja pobjeda u ratu sa likom čoveka koji je odgovoran za ubistvo istog tog cara i hiljade sveštenika i milione hrišćana.

Kakva je razlika između Lenjina i Staljina? Zašto Putin prekriva zaboravom oca Oktobarske revolucije, iako i dalje u Rusiji svaki grad ima trg i ulicu posvećenu Vladimiru Iljiču i rehabilituje jednog od najvećih krvnika u istoriji, ne samo Rusije već celog sveta? U čemu je razlika što su Lenjinovu pobjedu finansirali Nemci, a Staljinovu Amerikanci? Odgovor je vrlo jednostavan: Staljin je jedini, posle Aleksandra I, doneo jedan veliki trijumf Rusiji. Takođe, Nemci su finansirali boljševika i Lenjina da dođe na vlast, a Amerikanci su slali oružje i opremu da Crvena armija pobedi Vermaht. To što je na pripadnicima Crvene armije bila ruska samo zvezda petokraka na kapama i šlemovima, znaju samo

istoričari i tek po neki radoznali Rus. Da ne govorimo o Staljinovom nepoštovanju ljudskog života zbog kojeg je Rusija izgubila više građana i vojnika nego poražena Nemačka.

Poslednjih 200 godina, sazdani su od poraza carske i komunističke Rusije. Krimski rat, rusko-japanski rat koji je ostao upamćen kao prvi poraz od industrijske revolucije jedne evropske vojske od azijske, Prvi svetski rat, rat sa Poljskom, Hladni rat. U tom moru poraza, pobjeda, odnosno Patriotski rat se izdiže kao jedini totem ponosa u novijoj ruskoj istoriji i na čelu te Rusije bio je Staljin. I ne samo to, SSSR na kraju Drugog svetskog rata izrasta u svetsku supersilu, štaviše jednu od dve koje će dominirati drugom polovinom 20. veka. Rusija dobija i stolicu stalne članice u Savetu bezbednosti UN. Rečju, Rusija sedi za stolom velikih, upravo ono što želi i Putin.

Zato nije važno što Staljin nije bio Rus, nije važno što je za malo više od godinu dana, tokom tzv. Velike čistke, likvidirao gotovo milion komunisti i drugih ruskih građana sa optužbom da kuju zaveru protiv partije i države, a da je u smrt deportovao desetine miliona ljudi. Umesto da očigledno paranoičnog, psihotičnog, alkoholičara psihopatu Staljina pošalju u bolnicu, ruski komunisti su slepo izvršavali njegova naređenja. Ironijom sudbine veliki broj onih koji su ubijali za Staljina, na kraju su završili svoje dane po naređenju istog Staljina, s metkom u glavi.

Veliki ruski režiser Aleksandar Sokurov, dobitnik Zlatnoglava u Veneciji i autor filmova o brojnim istorijskim ličnostima da u Rusiji nemaju ništa za šta mogu da se uhvate osim Patriotskog rata: "Čim se nešto dogodi, odmah se poziva na Patriotski rat. I o njemu pričaju kao da je to bilo kraljevsko venčanje a ne noćna mora. Desetine miliona mrtvih i danas otkrivamo leševe u okolini Sankt Peterburga. A televizije sa nacionalnom frekvencijom nastavljaju da truju svest ljudi. Nisam nikada sreo takav vid propagande, čak ni kada sam konsultovao dokumente za moje dokumentarne filmove o Staljinu i Hitleru. Televizije oduzimaju milionima Rusa sposobnost da budu tolerantni i da slobodno razmišljaju. Danas u Rusiji ko odobrava evropske vrednosti je prokažen, ponižen i može da završi u zatvoru. Reč je o nekoj vrsti unutrašnjeg građanskog rata: na jednoj strani su oni koji se bore za poštovanje Ustava, ljudskih prava, prava manjina, a na drugoj većina Rusa koju nije briga za demokratska pravila".

Danas je u Rusiji dovoljno malo da bi se otišlo u zatvor. Svaki oblik javnog protesta može da bude podveden pod članove zakona koji definišu krivično delo "ekstremizma". U Rusiji se može otići u zatvor za kačenje table s kojom se podseća na desetine miliona ljudi koji su ubijeni po naređenju Staljina ili

su umrli u njegovim gulazima po Sibiru. U današnjoj Rusiji je dozvoljeno da pričate i veličate Staljina, velikog vođu koji je pobedio "ludilo" nacizma. Ako pokušate da podsetite ljude na prostu činjenicu da je Staljin odgovoran za više ubijenih Rusa nego Hitler, Vilhelm II i Napoleon zajedno, možete da završite u zatvoru kao ekstremista.

Ništa čudno, ako imate u vidu da zvanični Kremlj neprestano ponavlja da ruski istoričari i javni delatnici moraju da reaguju na svaki pokušaj "demonizacije" Staljina. Imajući u vidu sva zlodela Džugašvilija, upotrebiti reč "demonizacija" za ono što je on učinio zvuči kao pleonazam. Umesto da se zajedno sa revolucijama iz 1917. godine obeležava i 80-ogodišnjica Velike čistke u kojoj je ubijeno gotovo milion ljudi, nove generacije mladih Rusa uče u istorijskim čitankama o Staljinu kao velikom vođi koji je pobedio u Drugom svetskom ratu i industrijalizovao zemlju.

U knjžarama je sve teže naći dela Solženjicina, Bulgakova, Pasternaka dok su rafovi puni dela o liku i delu Džugašvilija u kojima se sibirski gulazi predstavljaju kao letnji kampovi za odmor a masovni zločini minimiziraju, pravdaju istorijskim okolnostima ili pogrešnim informacijama i procenama. Zbog prethodno navedenog ne čude kontradiktorni rezultati istraživanja javnog mnjenja: samo 13 odsto Rusa kaže da je dobro informisano o periodu vladavine Staljina ali zato polovina veruje da je on bio pozitivna istorijska ličnost. Štaviše, Staljin je u jednom drugom istraživanju u Rusiji zauzeo prvo mesto na listi najvažnijih istorijskih ličnosti.

Rusija koja je od Ivana Groznog bila Treći Rim, od Petra Velikog kula panslovenskih ideja i ambicija, za vreme komunizma centrala Treće internacionale, u poslednjih par godina ponovo bi da se vrati u Aziju. Ideja o jakoj državi ponovo se bazira na ideji o jakom vođi i ponovo je u modi opaska 19-vekovnog ruskog istoričara Vasilija Kličevskija: "Država je sve deblja a narod sve vitkiji". Tako smo i došli do paradoksa da radnici u Mekdonaldu na pultu u Moskvi, ne govorimo o menadžerima, imaju veću platu od lekara, dok sve češće pored ruskih careva na ikonama i drugim predmetima vidimo brkatog Džugašvilija i Putina - zajedno.

Rehabilitacija Staljina i sve raširenija upotreba rečnika iz Staljinovog vremena (strani agenti, neprijatelji države) posledica su ekonomske krize koja već više godina ozbiljno drma Rusku Federaciju. Bruto nacionalni proizvod je gotovo prepolovljen u odnosu na 2013. godinu, pre početka krize u Ukrajini. Sa više od 2000 milijardi dolara bruto nacionalni proizvod se srozao na oko 1200 milijardi. To je posledica dobrim delom pada cene energenata, ali i sanckijama Zapada zbog rata u Ukrajini i aneksije Krima. Istovremeno, Rusija je

među razvijenim zemljama sveta ubedljivo najkorumpiranija država. Ali sve je to statistika a brkati diktator je voleo da ponavlja kako je jedna smrt tragedija, a smrt miliona samo statistika.

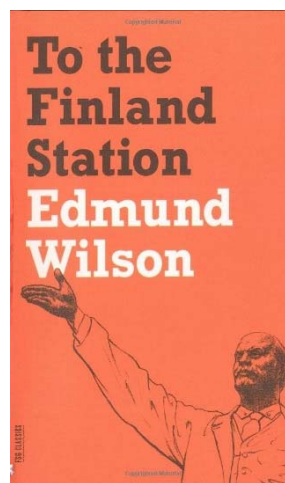
U toj materiji je bio odličan budući da je u smrt oterao 20 miliona ljudi, prisilno ih sprovodeći u koncentracione logore u Sibiru, a 20 miliona Rusa je pretvorio u topovsko meso u Drugom svetskom ratu.

Dok su ruska ekonomija i životni standard Rusa rasli, Putin i Kremlj su pričali o privredi, investicijama, saradnji, projektima. Kada je počela da pada cena nafte i gasa, a ruski sistem da grca pod endemskom korupcijom, u Moskvi su se vratili na patriotizam i Staljina. Dve nespojive stvari. Contradictio in adiecto, ne zato što je Staljin bio Gruzijac, što je ruski naučio tek sa devet godina, što je bio kriminalac i razbojnik, već zato što je bio čovek bez morala, bez savesti, bez empatije, bez zrna ljudskosti. Baš kao Vuk iz Prokofjeve bajke, i zato bi tog vuka trebalo držati u kavezu, u društvu njemu sličnih. Kao opomenu, šta se može desiti ako država postane važnija od čoveka, a jedan čovek umisli da je država.

Za Ruse je, tradicionalno, država važnija od pojedinca, sigurnost i red od slobode i prava, i svaki put kad na vlast dođe neko ko pomisli da je personifikacija države, eto problema. Za Ruse i za ostale.

Nedeljnik br. 294

Željko Pantelić je dopisnik Nedeljnika iz Rima.

"U bajke o blindiranom vagonu u kojem Lenjin prolazi kroz Nemačku, na svom putu od Švajcarske do Sankt Peterburga i da Drugi rajh nije stajao iza Oktobarske revolucije, veruju još samo najtvrdokorniji."

Čudesni svijet binarnih kategorizacija

Da li je nova polarizacija, izolacija te nj Hladni rat iznova na pomolu? Kome to treba sada i zašto? Da bi smo uspješno odgovorili na ovo pitanje, moramo promotriti kako je uopće onaj prijašnji okončao.

Kraj Hladnog rata dogodio se iznenada, preko noći. Mnogi su na Zapadu sanjali o tome, no nitko zapravo nije slutio da dolazi. Varšavski pakt, Crvena armija u DDR-u, Berlinski zid, DDR sam, te Sovjetski Savez – jedno za drugim, nestajali su brzo i posve neočekivano. Nije bilo primirja, konferencije o miru, formalnog ugovora i garancija, niti poravnjanja međusobnih obaveza ili kakvih protokola o nagodbi. Vidjeti se moglo jedino začuđeno lice tadašnjeg sovjetskog ministra inozemnih poslova Eduarda Shevardnadzea, koji kruži uokolo i posve neuvjerljivo ponavlja: “Mi sad bolje razumijemo jedni druge“.

Nasuprot njemu, Bush (41. američki predsjednik) smireno je diagnosticirao: “Mi pobjeđujemo, oni gube! (We win, they lose!)“ Njegova je administracija tada promptno obznanila da politika SAD-a, uključujući sve vojne efektivne, ostaje nepromijenjena, ali pod drugim kontekstom – biti kadra odgovoriti izazovu ‘tehnološke sofisticacije Trećeg Svijeta’ te ‘radikalnom nacionalizmu’ (čitaj: bilo kojoj autohtonoj emancipaciji). Nova mantra *svijet je ravna tepsija* tretirao je ostatak nezapadnog svijeta kao polje oblikovano Huntingonovskim sektaškim sukobima. Pa je odmah zatim slijedila tzv. *normativna revolucija* Atlantističkog svijeta, po kojoj su obimna, da kažemo nasrtljiva, prava bila samopripisana spram globalnog Juga – ogromnog dijela planeta koji je tako derogiran od najprogresivnijeg globalnog procesa Nesvrstanosti, na puku geografsku odrednicu. Tako su *silami-dajeza-pravo* (might makes right) intervencije pravdane novim (de facto imperialnim) doktrinama: humanitarna intervencija, R2P (obaveza zaštite), uključujući Kouchner-Lévy bombardiranje zarad plemenita razloga, doktrina predupređenja, nefizička penetracija Euroazijske ploče, kao i takozvanog prodora u Afroaziju – kao svojevrsna kombinacija ranijih doktrina Brežnjeva i Monroa, itd.

Istodobno, miljenik Washingtona, Francis Fukuyama, objavio je svoj poznati esej *Kraj Povjesti?* (*The End of History*), te istoimenu knjigu koja je brzo zatim uslijedila. Da bi naglasio preovlađujuću klimu opijenosti u SAD, on je čak ispustio upitnik iz naslova svoje knjige.

Da li je ovo naglo topljenje Sovjetskog giganta i *Dan Poslije* bilo posve slučajno ili pak vješto planirano?

Brutalnost se poštuje ?

Nesebična podrška, izdašna i dugoročna sredstva koje je Atlantska-Centralna Europa iscrpno uživala u formi Marshallovog plana zapravo nikada nisu data glavnoj žrtvi Drugog svjetskog rata – Istočnoj Europi. Iako slabog moralnog osnova, ovo se desilo usljed ideoloških podvajanja odmah nakon Drugog svjetskog rata. Totalno uništenje Istoka i njihov ukupni demografski gubitak od 36 miliona ljudi (nasuprot svega 1, 2 miliona na Zapadu) nije bilo od velike pomoći.

Čak šta više, samo osam godina po okončanju Drugog svjetskog rata, Zapad je isposlovao tzv. Londonski sporazum o njemačkom spoljnom dugu (Londoner Schuldenabkommen). Po slovu ovog sporazuma, preko 60% ukupnih njemačkih ratnih odšteta za kolosalne zločine počinjene u oba svjetska rata je bilo oprošteno (ili darežljivo reprogramirano) od strane njihovih bivših europskih žrtava, uključujući – posve nedobrovoljno – nekoliko Istočno-europskih zemalja među kojima je bila i Jugoslavija. Današnji svjetski uzor i gospodarstveni wunderkind, Njemačka koja je uvukla svijet u dva razarajuća planetarna rata, zapravo je serijski bankroter kome se dug zbog insolventnosti opraštao kao nitkome drugom na planetu – četiri puta samo u 20-om stoljeću (1924, 1929, 1932 i 1953).

Ipak, unatoč svih subvencija datih Zapadu, Istok se oporavljao zapanjujuće brzo. Kasnih 1950-ih i tijekom 1960-ih, mnogi utjecajni zapadni ekonomisti su ozbiljno razmatrali komunizam kao sustav kud i kamo bolji za gospodarski napredak, skupa sa Sovjetskom planskom ekonomijom kao superiornim socio-ekonomskim modelom i pobeđujućom ideološkom matricom.

Impresivni rezultati Sovjeta bili su živi primjer za to: Zaostala, polufeudalna, ruralna zemlja još u 1920-im, pobijedila je u II svjetskom ratu, te paralelno evoluirala u visoku industrijaliziranu i urbaniziranu velesilu, sve to za samo 30-tak godina. Španjolskoj je trebalo preko 2 stoljeća (nikada dovršena), Holandiji 130 godina, Britaniji 110, Njemačkoj 90, Japanu 70 godina da se iz poljoprivrednog uzgajivača iznjedre u industrijskog giganta. Moskva je to postigla u samo 30-35 godina, potpuno sama. Tako je već sredinom 1950-ih, pored toga što je izrastao u nuklearnu silu, Sovjetski Savez postao pionir istraživanja kosmosa, te stožer koji pomjera krajnju granicu čovječanstva duboko u svemir. Poslati ženu u planetarnu orbitu dok mnoge zemlje na Zapadu još uvijek vode početne bitke sa osnovnom ravnopravnošću polova bio je zasigurno etička i tehnološka raketa. Moralnost komu-

nističke naracije, kao i njihova socijalno-gospodarska dostignuća bila su globalno privlačna.

Master-blaster

Ako je sve prethodno točno, zašto se onda Sovjetski Savez urušio? Da li je razlogom bila globalna sveprisutnost; bankrot izazvan dugotrajnom intervencijom u Afganistanu, skupa sa skupim svemirskim programom (orbitalna postaja Mir)? I konačno, ako su SAD propale sa tzv. *Nixonovim šokom* (objava insolventnosti), zašto je Amerika postala snažnija nakon toga, dok se nakon Gorbachevljeve ere bankrotiranja Moskve, rusko povjesno carstvo rastopilo i nestalo tako brzo?

Postoje mnoga tumačenja ovih događaja. Ipak, ništa odlučujuće – nema niti jednog popularnog ili znanstvenog konsenzusa oko toga.

Prije par godina, imao sam čast da predajem na čuvenom Ekonomskom Univerzitetu Plehanov u Moskvi. Bio je to blok-tjedan sa studentima Plehanov-og elitnog IBS programa. Dvanaest dana u Moskvi ispostavilo se kao odlična prilika za postaviti ova pitanja nekima od najrelevantnijih autoriteta za ekonomiju među akademskim kolegama.

Linija odgovora je bila poprilično drugačija od bilo čega što sam obično mogao čuti ili pročitati (živeći i predajući) na Zapadu. Štaviše, njihova jasnoća i jednostavnost me je iznenadila: Moskovljani su tvrdili da su odmah nakon *Nixonovog šoka*, Sovjetski Politbiro i Gosplan (Sovjetski Ured centralnog upravljanja gospodarstvom – koji je praktično nadgledao ukupnu gospodarsku djelatnost Sovjeta, te indirektno i nj. Lager zemalja) sjeli u združenoj i zatvorenoj sjednici, te započeli raspravu o samo dvije stvari:

1. Da li možemo spriječiti kaos i globalnu nestabilnost popunjavajući prazninu nakon kolapsa SAD-a (te njihove moguće podjele na 4 do 6 entiteta). Dakle, da li se mogu staviti svi saveznici – prethodno u američkoj sferi utjecaja – pod efektivnu Sovjetsku kontrolu;
2. Da li možemo uspješno kontrolirati kineski gospodarski (i cjelokupni azijski socio-demografski te političko-vojni) napredak sami, bez pomoći SAD-a (ili nj. nasljednika) i njihovih zapadnih satelita?

Nakon iscrpnih rasprava, odgovor na oba pitanja je bio jednoglasno NE.

Logičan zaključak je bio: Moskva treba da spasi SAD kako bi se održao balans moći. Bez ravnoteže na svjetskoj sceni, tu ne bi bilo mira, stabilnosti, te sigurnosti na duže staze – jasan geostrategijski imperativ.

I zbilja, neposredno nakon Nixonovog šoka, otpočela je era *détentea* (relaksacije), koja je dovela do

Helsinškog procesa i nj. Dekaloga (4 poglavlja), što ostaje najveći i najobuhvatniji sigurnosni pakt ikada postignut na našoj planeti. SALT I i II su ispregovarani te potpisani. Pokret Nesvrstanosti zadobio je univerzalnu pozornost kao mogući Treći, put umjerenosti, razumjevanja, uzajamnog poštovanja, mudrosti i stabilnosti. SAD-u je ostavljen prostor da ponovo pristup Kini (tzv. *triangularni pristup*). Nedugo zatim, priznali su pekinšku Kinu (Politika *Samo jedna Kina*), te zatvorili poglavlje sa Vijetnamom i u Indokini.

Paralelno s tim, Amerikanci su povratili strateški balans na drugim mjestima, poput Latinske Amerike te (Roga i Zapadne) Afrike, sa kratkim sučeljenjem supersila na Bliskom istoku tijekom Jom Kipur rata, koji – težak, krvav i intenzivan – ipak nije narušio tamošnju prethodno uspostavljenu ravnotežu.

Zašto zbogom?

Od kuda onda nestabilnost u današnjem svijetu?

Očito, Washington nije zapravo razmotrio ova dva pitanja kada je došao red na njih. Sovjetska briga za planetom bila je zloupotrijebljena, a Gorbachevljev altruizam je bio ismijan. Kao posljedica danas, rubovi prijašnje Sovjetske zone – od Alžira do Koreje, i od Finske do Balkana – su uronjene u nestabilnost. Povrh svega, Kineska kuća moći nezaustavljiva je: Niti jedna od zapadnih sila samostalno, ili u kombinaciji sa drugima, nije se kadra nositi sa Sino-gigantom gospodarski. Čak ni TPP (pan-Pacifički trgovinski sporazum) ne može suspregnuti Kinu, pa je s toga tiho i napušten. Sama Azija, iako najveći i najmnogoljudniji kontinent, izuzetno je bilateralna. Njena krhka sigurnosna arhitektura svakako je sagrađena na preduslovu mekanog centra.

Medvjed permafrosta bio je zabrinut za globalni balans, ali je na koncu bio nadmudren, dok je *Riba toplih mora* popustila svojoj (korporacijskoj) pohlepi, te je premetnula svijet u ono što je on danas: opasno mjesto, puno bujajućih nestrazmera i proturječja. Klima, zdravlje, ravnoteže prihoda, pristup hrani i vodi, sigurnost i zaštita – sve je to regionalno i globalno poremećeno.

Prenapuhana izjava?

Zarad empirijske provjere, primijenimo metodu *Održivosti* na ovu kratku priču o geopolitici 20-og i 21-og stoljeća. Po okvirnoj definiciji, *Održivi Razvoj* je svaki razvoj koji za cilj postavlja tzv. 3M: maksimalno dobro, za maksimum vrsta, unutar maksimalnog vrijeme-prostor raspona – sveobuhvatno dobroćinstvo. (Ljepota 3M principa je u tome što čini matricu Samoodrživosti veoma lakom za kvantificiranje. Ovdje smo izostavili druge metode kvantifikacije – a svi od reda predočavaju posve uznemirujuće

pokazatelje: Oxfam studija, Pariski sporazum/IPCC, Gini koeficijent, Baza podataka sreće, Tobin Tax inicijativa, Ekološka šteta/trag – CDI/SDI, te Doha runda pregovora o Trgovini/, itd.)

Dakle, kako su se ponašale naše velesile? Da li je planetarni 3M bolji prije ili nakon 1991?

Visoki komisioner UN-a za izbjeglice, Filippo Grandi (u tek objavljenom Izvješću Global Trends Report), bilježi asimetrije današnjeg svijeta bez presedana. Činjenice lede srce, kao i moja moskovska zima prije nekoliko godina. UNHCR tvrdi: „Svaka 113-a osoba na ovoj planeti je raseljena. Od 65,6 miliona ljudi silom raseljenih na globalnom nivou, 10.3 su postali raseljeni samo u 2016-oj godini... To znači da svako tri sekunde jedna nova osoba silom napušta dom – to je manje vremena od onog koje vam treba za čitanje ove rečenice.” Pobjeda se nikada nije osjećala lošije...

„Ili si sa nama ili protiv nas“ je glasovita binarna platforma Busha (43-eg predsjednika SAD-a). Uistinu, naš planetarni izbor je binaran, ali ipak malo širi. *Kraj povjesti* u refeudalizaciji ili dijalektičko unapređenje civilizacije. Holistički ili podvajajući /frakcionaški. Kosmos (reda) ili kaos (predatorskih asimetrija) – jednostavan izbor.

Vienna, 22 JUN 2017

Ovaj tekst se originalno pojavio u Kanadi (Geopolitical Monitor) krajem juna 2017.

Anis H. Bajrektarević (anis@corpsdilomatique.cd) je profesor međunarodnog prava i globalnih političkih studija, u Beču, Austrija, te urednik njujorškog znanstvenog magazina za Geopolitiku (GHIR). Autor je niza knjiga na temu geopolitike i tehnologije. Američki izdavač NOVA upravo je objavio njegovu šestu knjigu Europe and Africa: Security Structures.

Anis H. Bajrektarević

Julija Latinjina

Pravoslavni terorizam-lajt

Pre nešto više od nedelju dana, jedan (kasnije se ispostavilo) psihički oboleli građanin Jekaterinburga uleteo je svojim kamionom natovarenim lako zapaljivim materijalom u stakleni foaje mesnog bioskopa, zapalio ga i pokušao da pobegne. Činilo se da je po sredi bio samo „kurčšlus“ nastao u glavi još jednog našeg građanina i ništa više. I mada je poznato da ljudi neadekvatnog ponašanja jedni druge privlače (to se naziva induktivna psihoza), ipak se činilo da se ovoga puta radilo o takozvanom „pojedinačnom slučajju“. Na misao o slučajnom incidentu navodila je i činjenica da u ovom od vatre postradalom jekaterinškom bioskopu niko nije ni imao nameru da prikazuje „Matildu“. Ali ovaj naš raspamećeni građanin ga je i pored toga zapalio.

A onda su ispred kancelarije Konstantina Dobrinjina, advokata koji zastupa interese reditelja ovog filma Alekseja Učitelja, pre dva dana zapaljena dva automobila. I da ne bi bilo zabune, počinio su pored izgorelih kola ostavili cedulju sa zabeleškom sledeće sadržine: „Zbog Matilde ćete svi goreti!“ Tako je postalo jasno da je aktuelna ruska vlast svojom neaktivnošću odnegovala jednu do sada nezabeleženu pojavu – pravoslavni terorizam. Ili, ako je nekome više po volji, pravoslavno-monarhistički terorizam. I to u slavu nikog drugog nego Nikolaja II Mirotočivog.

Pravoslavlje se do sada nije isticalo kao religija sklona terorizmu. To do skoro čak nije trebalo naročito dokazivati. Nije bilo potrebe da se kao danas na svim čoškovima razglašava kako je pravoslavlje mirna religija i kako su svi oni koji tvrde obratno samo nesrećnici koji pate od teškog oblika „ortodoksofobije“. To da pravoslavlje nema veze s terorizmom bilo je nekako očigledno. Naravno, u dalekoj istoriji je bilo tu i tamo žestokih incidenata, kao na primer masovno spaljivanje pripadnika sekte Škarije Jevrejina (*жидовствующие*), prethodno zatvorenih u gvozdene kaveze (početkom 16. veka), pa teror Atanasija Velikog nad verskim neistomišljenicima u Egiptu, pa sistematsko istrebljivanje pagana i rušenje njihovih hramova i spomenika koje su vršili bojovnici izvesnog Kinegija, desne ruke imperatora Teodosija itd. Ali složićete se, sve je to davno prošlo vreme. U novije vreme, pravoslavlje je moglo da se podiči tek aktivistima tipa Enteo, skandalmajstorima koji takoreći i ne kriju da im je samo do sopstvene promocije stalo. Kraće rečeno, na prvi pogled je jasno da ti ljudi nemaju ni trunku želje da svoje živote

žrtvuju za pravoslavlje i da ništa od njihove aktivnosti nikada nije zaličilo na islamistički terorizam.

Odavno je već poznato da je ludilo zarazno. A ludilo se od ideologije razlikuje time što u prvom slučaju imamo posla sa samo jednim bezumnikom, a drugi podrazumeva da ih je mnogo. Kada je Natalija Poklonskaja prvi put javno obznanila svoju ljubomoru prema već davno pokojnom imperatoru i njegovoj lepoj šticenici (današnjim kolokvijalnim jezikom rečeno sponzoruši), malo ko je mogao pretpostaviti da ova njena sasvim lična emocija može izazvati toliku pažnju, naročito kod muškog dela našeg stanovništva. Jer na kraju krajeva, siroti pokojnik je u gotovo svakom smislu bio zaista krajnje beznačajan. Našim muškarcima se obično više sviđaju oni uspešniji i ratoborniji, razni napoleoni, džingis kanovi i njima slični heroji.

Ali od svega je naj smešnije to što je film „Matilda“ u celosti kremaljski projekat. *The Insider* je još u februaru objavio prosto nepristojne pojedinosti o finansiranju ovog filma. Oglasio ih je Vladislav Moskaljov, jedan od producenata koji iz nekog razloga nije uspeo da se domogne slatkog parčeta kolača koji je umesio Kremlj. Ako je verovati Moskaljovu, novac za „Matildu“ je po molbi Vladimira Vinokura bio dodeljen iz nekakvog kremaljskog fonda (što znači „kase uzajamne pomoći“ iz banditskog plena). Glavni „dobrotvor“ je bio bivši rukovodilac predsednikove administracije Vladimir Kožin, koji je u prisustvu Moskaljova okrenuo broj telefona Gasprombanke i glasno naredio – „Deset“. Krivudavi put tog novca je završen na nekoj njemu nepoznatoj ofšor destinaciji, ali je zato „svojim očima kasnije video kako reditelj Učitelj iz kabineta Vinokura u plavoj torbi iznosi celih milion (dolara) keša“. Uzgred, Učitelj je u ovoj priči ugrožena strana. On te pare naravno nije ukrao, nego ih je trošio za snimanje svog filma. Dakle, po Moskaljovu, Učitelj je čist.

Teško je reći šta je istina a šta ne u pričama koje prede Vladislav Moskaljov, ali jedno je sigurno: ni Gasprombanci, ni Kožinu, a ni svim ostalim učesnicima ovog poduhvata nimalo ne odgovara sva ta galama koju je oko projekta „Matilda“ podigla Poklonskaja. Činjenica da je film koji je snimljen parama Kremlja izazvao pojavu pravoslavno-monarhističkog terorizma, samo je još jedna potvrda toga da Kremlj sve slabije kontroliše situaciju.

Moglo se u više navrata reagovati, umešati se i zaustaviti ovu pravoslavnu histeriju. Evo, na primer, čak je i Ramzan Kadirov posle nedavne masovne muslimanske „zavrzlake“ na Dvorcovom trgu u Moskvi, za celu oktavu snizio svoj inače drčni ton i izjavio da protesti u cilju zaštite muslimana u Mjanmaru više nisu neophodni. Naši pravoslavni aktivisti su kudikamo osetljiviji na nezadovoljstvo vlasti nego Čečenci, te zato nema nikakve sumnje da

bi samo jednim pokretom nečijeg malog prsta sva ta pravoslavna lakrdija bila zaustavljena.

Međutim, to nije učinjeno.

Zašto? Možda su ukućani Kremlja, iz straha da će ih pravoslavna javnost uzeti na zub, odlučili da ćute? U slučaju da je to pravi razlog njihovog ćutanja, ova odluka je čist promašaj. Jer bez obzira na sav trud Poklonske, Milonova i eparhije Hanti-Mansijskog autonomnog okruga, rezultat njihove kampanje prikupljanja potpisa za zabranu „Matilde“ je bio smešan. Poklonskaja i njeni kompanjoni su i pored svesrdne pomoći zvaničnih medija uspeli da sakupe jedva par stotina potpisa. Drugim rečima, mnogo je više onih koje je kampanja protiv „Matilde“ uplašila, odbila od vlasti i naterala ih da se zamisle nad srednjovekovnim mračnjaštvom koje akcije ove vrste nedvosmisleno nagoveštavaju.

Pre će biti da je Kremlju prosto bilo svejedno.

Kremlj već dugo vremena tiho podgreva svako nasilje koje bi moglo biti upereno protiv opozicije. Stanovnici Kremlja bi da od Rusije naprave nešto kao „naš Donbas“, situaciju u kojoj će nosioci svih oblika mračnjaštva samoinicijativno gaziti svaku, ma i najmanju klicu slobode, a da bi oni potom na to, sležući ramenima i nemoćno šireći ruke, nevino izjavljivali: „Mi nemamo nikakve veze s tim – to je narodna inicijativa“. Kao i u slučaju sa jugoistočnom Ukrajinom: „To nismo mi – to su rudari i traktoristi“. Ali logika istorije drugačije funkcioniše. Vlast nije zid iz kojeg se poneka cigla može i izvaditi, a da se pritom zid ne sruši. Vlast funkcioniše kao sfera, a matematičko svojstvo sfere je da se tačka uklonjena iz jednog njenog segmenta gotovo istog trenutka koncentriše u nekom drugom. A kada se vlast odriče monopola na nasilje, to je ta uklonjena tačka.

Sve to smo u poslednje vreme mogli da vidimo na primeru Čečenije, a zatim i u zakulisnim igrama koje su rezultirale hapšenjem visoko rangiranog državnog činovnika Alekseja Uljukajeva, bez znanja najvišeg rukovodstva zemlje. Sada to vidimo i na primeru pravoslavnog terorizma-lajt. Postavlja se pitanje koliko dugo će on ostati samo lajt.

Новая газета, 13.09.2017.

Prevod s ruskog *Haim Moreno*

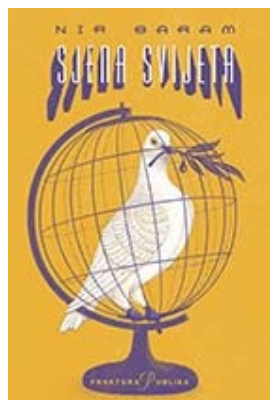
Peščanik.net, 22.09.2017.

Julija Latinjina

Svijet bez alternative

Godine 2008. počeo je, što bi rekao Michael Stipe, "end of the world as we know it". No, kraj jednoga svijeta nije označio početak novoga. Sve otada koprcamo se između čekića - kapitalizma koji grize vlastiti rep - i nakovnja - jalovih pokušaja domišljanja alternative temeljito kompromitiranom poretku. Tim beznadnim škripcem u kojemu smo se našli i frustracijama koje on generira, bavi se roman "Sjena svijeta" (na hrvatski ga je prevela Laila Šprajc) izraelskog pisca Nira Barama.

Narativni zamašnjak ove priče pokrenut će skupina od desetak mladih Londončana, bez posla i bilo kakve nade da će ikada iskoračiti s društvene margine. Predvođeni karizmatičnim Julianom oni će režirati bizaran vandalski pothvat, demolirat će izložbu u British Museumu, da bi potom preko društvenih mreža na velika zvona najavili ideju o pokretanju globalnoga štrajka u kojemu bi, sukladno planovima, trebala sudjelovati milijarda ljudi.

Njihova akcija užasnut će mainstream medije i konformirani dio javnosti, ali će vrlo brzo postati nekom vrstom templejta za slične inicijative diljem svijeta. Kad napadi na kulturne institucije postanu masovnom pojavom, morat će se suočiti s kritikama kako je njihov obračun s umjetnicima koji se i sami pokušavaju oduprijeti diktaturi kapitala potpuno promašen i neproduktivan.

Mladi dišperaduni tada će osvijestiti platformu svoje borbe i objasniti kako žele "protresti spokoj zapadne kulture", odnosno onih koji "njeguju privid da svijet neupitno može ostati ovakav kakav jest sve dok su ljudi potlačeni" te "zaljuljati sve one ugledne institucije u starim zgradama (...) i sva njihova događanja i okupljanja, i koktele u čast nekog umjetnika koji se usudio reći ono što je jasno samo po sebi".

Dok se nasilni incidenti i sabotaze u kojima padaju i prve žrtve počinju množiti geometrijskom pro-

gresijom, ova se skupina povlači u ilegalu, u napušteno irsko seoce, spremajući veliki štrajk. Sve svjetske vlade su na nogama, a u pokušaj osujećivanja zlokobnoga plana koji iz dana u dan mobilizira sve više pristaša, uključuje se i američka konzalting agencija MSV, iza koje su nebrojene uspješne političke kampanje.

Daniel Kay, jedan od namještenika te tvrtke, shvatio je, međutim, kako je nalickani liberalni i slobodarski image njegovih poslodavaca potpuno lažan, jer su bez krznanja radili i za ratne zločince, pa postaje odmetnikom i prelazi na stranu prosvjednika. Gabriel Mancur, čelni čovjek velike izraelske humanitarne fundacije, koji je na „ti“ s mnogim ajkulama poslovnoga svijeta, nije, međutim, kadar prestrójiti se i izabrati drugu stranu...

Priču o srazu krupnoga kapitala i prekarijatske sitneži Baram veze izmjenjujući četiri glasa. Jedan pripada neimenovanom članu buntovne skupine, drugi pripovijeda o Gabrielu Mancuru, treći o Danielu Kayu, a četvrti - izvan svake sumnje - najatraktivniji, namještenicima i vrhuški MSV-a. Taj glas posredovan je njihovom elektroničkom korespondencijom.

Kako vrijeme bude odmicalo, a priča se zaplitala, iz tih ćemo mejlova doprijeti do same esencije pitanja kako u stvari funkcionira suvremeni svijet. Nir Baram definitivno nije desničar, no njegova knjiga ne može se čitati drukčije nego kao duboko uznemirujuća, upravo razorna kritika lijeve misli i prakse na svim razinama, jednako institucionalne, predvođene sklerotiziranim strankama, kao i one, „samonikle“, izrasle u otporu poretku i bez čvrste strukture.

Zapravo svi njegovi likovi čine štetu i zlo, čak i kad uspijevaju uvjeriti sebe same kako je krajnji cilj njihovih pregnuća uzvišen i plemenit. MSV-ovci su skupina prekaljenih spin-doktora koji javno ispovijedaju privrženost plemenitim načelima pravednosti, a potihom obrću novce ne prezajući od suradnje s najgorim satrapima, da bi se stjerani u škripac prestrójili na kolosijek moralnog nihilizma, jer su, eto, samo profesionalci u nepopravljivome i nepromjenljivome svijetu.

S druge strane, buntovnici - koji se doimaju kao pripadnici pokreta Anonymous na steroidima - nisu kadri artikulirati ništa osim vlastitog očajja: fokusirani su na veliku akciju koja se ima dogoditi sutra, a nemaju pojma kako bi svijet trebao izgledati prekosutra. "Sjena svijeta" unikatno je beletristički naslov koji bi većinu svoje publike mogao regrutirati iz kruga ljudi koji inače nisu skloni fikcionalnoj literaturi, ali se rado utječu političkoj publicistici.

Tko se želi obavijestiti o duhu našega vremena i svim prijemima što ih on sa sobom nosi, Baramova knjiga bit će mu instruktivnija od cijelih tomova sociološkog ili ekonomskog štiva. "Sjena svijeta" nije roman bez slabosti.

Da je malo kraći i da ima manje neproniknih pasaža („Gabrielu je postalo jasno: model disperzivnog ulaganja dobro funkcionira pod pretpostavkom da cijena hipotekarnih obveznica ranga AAA padne za 12 posto, 18 posto pa čak i 2 posto. Čim to dosegne, pad vrijednosti za 75 posto, 90 posto, model se ruši.“), samo bi dobio na specifičnoj težini. No, i ovakav zaslužuje svesrdnu preporuku.

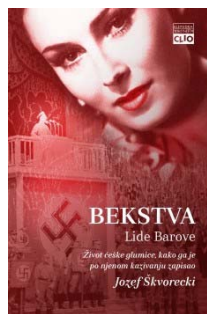
Politička loza

Nir Baram rođen je u Jeruzalemu 1946. godine. Njegov djed i otac ugledni su političari Uzi i Moshe Baram, od kojih je naslijedio nerv za bavljenje društvenim kontroverzama, ali ne i strast prema institucionalnom, stranačkom djelovanju. Studirao je književnost na Sveučilištu u Tel Avivu, radi kao urednik u izdavačkoj kući Am-Oved i redoviti je suradnik mnogih listova. Do sada je objavio pet hvaljenih romana koji su prevedeni na trinaest jezika.

Psihološki paradoks

"Mi koji živimo u kapitalističkim društvima često radimo za korporacije koje proturječe našim političkim idejama. Zanimljivo je, primjerice, koliko puno ljudi u Izraelu može funkcionirati kao namještenici tvrtki koje se zauzimaju za vrijednosti potpuno oprečne njihovim osobnim uvjerenjima. To ne kažem da bih ikoga osuđivao, samo mi se čini kako je književnost vrlo dragocjena ako želimo istražiti taj psihološki paradoks", kazao je Baram u jednom intervjuu.

Slobodna Dalmacija, 10. 12. 2016.

CLIO

BEKSTVA Lide Barove

Jozef Škvorecki

Prevela sa češkog *Danka Nikolić*.

U ovoj knjizi sabrane su uspomene talentovane, obožavane, ali i omražene češke glumice, koja nije bila poznata samo polepoti i glumačkom talentu, već i kao ljubavnica nacističkog ministra propagande Jozefa Gebelsa.

Tanja Tolić

Književna gozba za one koji vjeruju da rukopisi ne gore

Dubravka Ugrešić, *Lisica*

Majstor grotesknog pretjerivanja Konstantin Vaginov ovako završava svoj romančić o izmišljenom piscu Svistonovu: "Na kraju je osjetio da je definitivno zatvoren u svome romanu. Gdje god bi se pojavio, posvuda je vidao svoje junake. Oni su imali druga prezimena, druga tijela, drukčije frizure i drukčije su se ponašali, ali ih je odmah prepoznavao. Na taj se način Svistonov u potpunosti preselio u svoje djelo."

U "Lisici" Dubravke Ugrešić ovaj je odlomak fusnota, sitna napomena na dnu dvije stranice, zakopana duboko u roman od tristotinjak stranica, no kako nas *lisica* uči – a lisica zna mnoge stvari, za razliku od ježa koji zna samo jednu – "svi smo mi fusnote, mnoge od nas nikada neće imati priliku da budu pročitane". I, kako nam je rekao Nabokov, lovac na leptire koji je postao pisac i obratno, svi smo mi djelići megateksta, fusnote velikom, nepoznatom, nedovršenom remek-djelu.

Dubravka Ugrešić, kako sam igrom slučaja i zahvaljujući jednom prijateljstvu imala prilike doznati, svoju je "Lisicu" (Fraktura, 2017) pisala četrdeset godina. Nije doslovno pisala četrdeset godina, ali je u njoj bila, rekao bi Vaginov kroz Svistonovljeva usta, "zatvorena" četrdeset godina; život spisateljice-fusnote, koja opet ima svoje fusnote, razgranao se kao stablo, priča se počela ponašati poput rotirajućih prskalica za travu, eto nas na književnoj zabavi! S ovime bih inače završila, ali ću

početi: "Lisica" je superiorna većini hrvatske književne produkcije, u doslovnom smislu riječi pred čitateljem je književna gozba, i pitam se tko će tako ovdje (moći) pisati kad spisateljice jednom više ne bude.

Roman kakav piše Dubravka Ugrešić umire, pri čemu već desetljećima traju rasprave je li to što ona piše uopće roman. *Mainstream* književnosti smetalo je još štepanje u "Štefeci Cvek u raljama života" (1981), tko bi rekao da smo već u socijalizmu pali kao žrtve anglosaksonskog narativa koji, pisala sam o tome već nekoliko puta, u principu proizvodi lijenog čitatelja jer priča počiva na bazičnim zakonitostima uvoda, zapleta, vrhunca i raspleta. Nije baš da možete čitati žmirčke, ali taj nam je narativ do te mjere ugrađen – tako već i govorimo! - da ćete automatski čitati. "Lisica" je u mnogo čemu supstrat bogatog naslijeđa istočnoeuropskog romana koji kombinira pripovijedanje s esejiziranjem.

Naravno, da bi se pisalo onako kako piše Dubravka Ugrešić, potrebno je znanje. Dijelom je to "akademsko znanje", u njezinu slučaju konkretno o avangardnoj ruskoj grupi Oberiu i njezinim pripadnicima oberiutima, ali i općenito o "suvremenoj" ruskoj književnosti, slavistici, pa sve do "načelnog" znanja, do vječnog pitanja s kojim "Lisica" i počinje – kako nastaju priče? Ili zašto priča, koja u sebi ne sadrži obrazac bajke, paradoksalno, nikad nije toliko uvjerljiva kao ona koja ga sadrži? Uz dodatak da u svaku priču, čak i u bajku, mora biti ugrađena komponenta neke više "istinitosti" (jer magija ne radi ako su riječi izgovorene uzalud).

Književnost je kao *prana* – dah, energija i život. Njezina srž je nevidljiva, a opet bez nje se ne može. Hoću reći, u današnje vrijeme baviti se književnošću se čini gotovo neukusnim – Ugrešić je subverzivna i autoironična u dijelovima gdje opisuje svoja gostovanja na književnim festivalima na kojima se književnost više ne slavi, nego proizvodi; knjiga je kao cigla koju su fakini iz Juge svojedobno "prodavali" naivčinama i luzerima... – no u samo jednom odlomku autorica daje dokaz zašto je književnost i dalje važna; ne samo za pisca, niti isključivo za čitatelja.

"Što bi to trebala biti ženska sudbina? Odgovor na to pitanje pruža većinski korpus klasičnih djela svjetske književnosti. Postoji jak obrazac (mem, memorijska kartica) koji tekstovi svjetske književnosti (oni manjinski, pisani ženskom, kao i oni većinski, pisani muškom rukom) prenose iz stoljeća u stoljeće poput nasljedne bolesti. Junakinja se mora ponašati prema tom obrascu da bismo je uopće prepoznali kao junakinju. Drugim riječima, ona mora proći kroz test poniženja da bi zaradila pravo na vječni život."

Junakinja svih šest priča u novoj knjizi Dubravke Ugrešić, kako sugerira i prelijepo izvedena naslovnica romana (ilustracija Vedrana Klemensa), jest lisica. Isaiah Berlin, posluživši se grčkim aforizmom, podijelio je pisce na dvije skupine, one koji pišu i

djeluju koristeći se jednom idejom – ježeve, i one koji su raznorodni, višestruki – lisice. Lisica je prijetvorna, lažljivica, ulizica, kradljivica, ali i osuđena na samoću, na život izvan svoje vrste; njezino krzno nije najskuplje, ali ne izlazi iz mode.

Na kraju romana autorica citira bugarsku narodnu pjesmu o obudovjeloj lisici s dvanaest lisičica: pjesmu koja počinje nevino, kao dječja brojalica, a završava brutalno kao svaka bajka u originalnom, neušminkanom izdanju, dok još nismo pokušavali djecu zaštititi od realnosti brišući iz bajki iskopane oči, odrezane prste na nogama, vještice koje glodu sitne kosti i demone koji kradu dušu. Ta pjesma možda najbolje utjelovljuje sudbinu lisice koja piše za život i od života:

"Ne brini, mamo, ne plači
Lako ćeš nas othraniti
(...)
Lovcima ćemo u kesu
Bogatima oko šije..."

"Lisica" je na jednoj razini knjiga za pisce koji i sami žele biti lisice i lisci – i udžbenik za pisanje, i utjeha piscu, i alkemičarski magična knjiga: rastavimo amalgam slova u potrazi za duhom koji lebdi iznad svih stvari. Prosječnom čitatelju, i oprostite – needuciranom čitatelju, na početku "Lisice" činit će se da mu autorica prodaje ciglu, jer "ovo nije roman, nego zbirka eseja", pritom u velikoj mjeri niz eseja o opskurnoj književnoj grupi čiji romani ne nastaju, nego nestaju, ako su ikad bili i napisani.

Mnogo toga u "Lisici" – kakve li fantastično zabavne igre! – u stvari je u lingvističkom i književno-proizvodnom smislu pažljivo iskrojena redundancija i maštovita varijacija Wolandove rečenice: "Hajde, Behemote, daj roman!" "Rukopisi ne gore!" tvrdi Woland u romanu "Majstor i Margarita" Mihaila Bulgakova. Hoćemo li vjerovati u to ili nećemo, naša je stvar, piše Dubravka Ugrešić. "To što zaista ne može izgorjeti jest nepostojeći rukopis. A kada bismo se kladili na vječnost, možda bi baš odsustvo sadržaja imalo veće šanse za pobjedu od prisustva."

"Lisica" je toliko vješto napisana da je čitatelju nemoguće otkriti gdje je ispleten prvi čvor. Prvi čvor je zametak priče iz kojeg pisac može "štepiti, heftati, rubiti, kratiti, produljiti – sve su to krojačke mogućnosti tekstualne proizvodnje" (Andrea Zlatar, "Tekst, tijelo, trauma. Ogleđi o suvremenoj ženskoj književnosti", Ljevak, 2014). Može ako može. U tom trenutku nekako pada i nesvjesna odluka – je li pisac lisica ili jež. Ima li mnoštvo ideja ili samo jednu, nerijetko banalnu ("Svi smo mi žrtve nečije dernjave. U tome je književnost slična politici."). "Lisica" je gusto i povremeno intertekstualno tkanje, možemo reći – hrana za pametne, a opet... u njezino središte umetnuta je jedna od najautentičnijih priča o ljubavi

koje sam ikad pročitala. Namjerno ne govorim – ljubavna priča. Do kraja novoga romana Dubravke Ugrešić postaje jasno da nas je lisica prevarila. Gotovo sve je izmislila. Granica između fikcije i fakcije nije jasna. To je onaj trenutak, rekla bi Irina Ferris, kad priča izmakne autorovoj kontroli, "kada se počne ponašati poput rotirajućih prskalica za travu i prskati u raznim smjerovima; kada trava krene rasti ne zbog vlage, već zbog žeđi za bliskim izvorom vlage".

Sasvim subjektivno, "Lisica" je najbolja knjiga koju sam dosad pročitala u 2017. godini. Nesumnjivo, to je i zato što "autentična ljepota za žene i muškarce kojih godina može biti pravi potres".

Najbolje knjige

Dubravka Ugrešić

Knjige:

[Poza za prozu](#) (Konzor)

[Štefica Cvek u raljama života](#) (Jesenski i Turk)

[Život je bajka](#) (Konzor)

[Forsiranje romana reke](#) (Jesenski i Turk)

[Američki fikcionar](#) (Jesenski i Turk)

[Kultura laži](#) (Konzor)

[Muzej bezuvjetne predaje](#) (Konzor)

[Zabranjeno čitanje](#) (Konzor)

[Ministarstvo boli](#) (Devedeset stupnjeva)

[Nikog nema doma](#) (Devedeset stupnjeva)

Tanja Tolić (1975) rođena je i živi u Zagrebu. U izdanju Naklade Ljevak objavila je 2014. godine svoj prvi roman

Predrag Finci

Korist filozofije

Izdanja Antibarbarus, Zagreb 2017.

Predrag Finci u svojoj novoj knjizi postavlja pitanje na koje su mnogi tražili odgovor: kakva je koristi od filozofije? U svojim razmišljanjima autor govori o radosti mišljenja, o nuždi filozofiranja i ukazuje na stalnu otvorenost i aktualnost filozofskih pitanja.

Finci u svojoj *Koristi filozofije* polazi od jednog konkretnog događaja, koji mnogi pamte, i najprije diskutira pitanja svjedočenja i različitih interpretacija događaja, a potom diskutira što je događaj kao filozofski (ontološki i metafizički) pojam.

Prvom poglavlju slijede poglavlja o negativnom, od pojma negacije u filozofiji do opisa i analize „negativne osobe“.

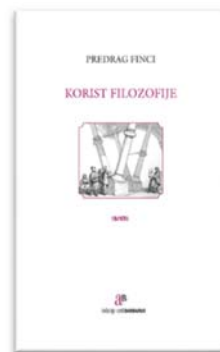
U trećem poglavlju *Koristi filozofije* autor razmatra što je „granična situacija“, što su presudni momenti ljudskog života i koliko takva iskustva mijenjaju ljudski život.

U poglavlju o filozofskom pitanju biti Finci pokazuje da je potraga za suštinom u stvari potraga za istinom fenomena i samog postojanja.

U završnom poglavlju riječ je o bezdanu i horizontu, o privremenom i trajnom, o nastajanju i nestajanju, dakle o temeljnim pitanjima ljudske egzistencije. Zato se autor na kraju vraća pitanjima koja postavlja na samom početku knjige: što je priroda filozofskog mišljenja? Kako i koliko filozofija može biti voditelj u osobnom životu? Kakva je i što je korist filozofije?

Recenzenti su visoko ocijenili ovu novu knjigu Predraga Fincija. Prof. dr. Ljiljana Filipović ističe autorovu erudiciju, prepoznatljivi stil i sposobnost da razumljivo iznese najsloženija filozofska pitanja, a prof. dr. Željko Pavić naglašava Fincijevu hrabrost u suočavanju sa ključnim problemima suvremenog čovjeka i izazovima samog mišljenja.

Predrag Finci je do sada objavio devetnaest knjiga, a *Korist filozofije* je šesta knjiga koja mu je izašla u zagrebačkim Izdanjima Antibarbarusa.

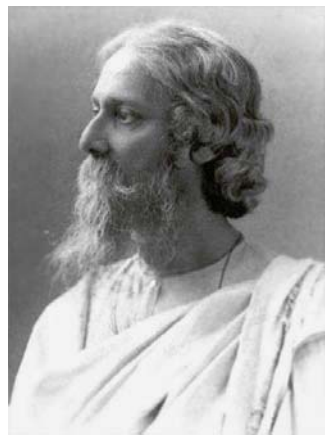
Stanislav Vinaver

Pesnikova misija u svetu

Poseta Rabindranata Tagore Beogradu (1926)

15. novembra 1926. Tagore se sastao sa Stanislavom Vinaverom. Ovaj razgovor je trajao dva sata, a intervju je objavljen narednog dana u *Vremenu*, pod naslovom „Pesnikova misija u svetu“. Možda se kroz razgovor dva pesnika najjasnije može sagledati i zaključiti kakvi su stavovi Tagore o poeziji, savremenom svetu, zapadnoj civilizaciji, Istoku, umetnosti...

U nastavku možete pročitati intervju koji je Vinaver vodio sa Tagorom:

Rabindranat Tagore, Kolkata (oko 1909). Foto: commons.wikimedia.org

Rabindranat Tagore od dužeg vremena stalno putuje, ali ipak i na putu ne menja svoje osveštane navike. Ustaje u 3 sata izjutra i nekoliko časova pogrůžava se u tihu ekstazu. Kad ovi časovi duhovne napregnutosti prođu, onda se pesnik laća pera i piše ideje, stihove i eseje do kojih je došao u snu. Ponekad beleži i ideje koje je naslutio u svojim ekstazama. Tek posle svega ovoga pesnik se budi za običan život, obavlja prepisku, prima sekretara, razgovara sa posećiocima.

Zatekao sam ga gde se igra sa svojim malenim unučetom, odevenim u živopisnu indijsku nošnju. Unučće se slatko nasmejalo i otrčalo iz salona u apartmanu Rabindranata Tagore na četvrtom spratu hotela Palasa u odaje sekretarove...

Pesnik je odeven u dugu crnu mantiju operveženu zlatnim vezom. On se drži mirno i tiho govori engleski, s lakim egzotičnim naglaskom.

Po neki put kao da se dublje zamisli, kao da pada u ekstazu, i tada, ako je reč o Indiji, on gotovo peva, izgovarajući sve reč po reč. Ako je reč o Evropi, on izgovara brže, a njegova desna ruka jednako ocrtava po naslonu fotelje čudne šare i poteze. Najzad, kad govori o poeziji, on zatvori oči ispod naočara i zabaci malo glavu sa velikom sedom bradom i sedim kovrdžama.

Ja mu postavljam mnoga pitanja, u glavnom u vezi s njegovim književnim radom.

– Volim – počinje Tagore – što me pitate o poeziji, a ne o politici. Ja nemam sa politikom nikakve veze. Nemojte misliti – kaže on – da je sav moj književni rad sažet u ono deset knjiga engleskih prevoda. Ja sam napisao bezbroj pesama na bengalskome jeziku. Ja stalno pišem i pišem pesme; ja jednako stvaram poeziju. Na engleski sam preveo minimalan deo svojih pesama.

Ja ne verujem prevodima. Oni nisu u stanju da prenesu zatalasani osećaj pesnikov. Ja sam svoje stihove sam prevodio na engleski, pa ipak nisam preneo svoj pravi osećaj. Lepota i naročita osobenost engleskoga jezika sastoje se u igri i tkanju suglasnika, sasvim protivno italijanskom gde se bojadisanje vrši pomoću samoglasnika. Ja sam iskoristio ove osobine engleskog jezika da preko njih izrazim svoj osećaj, koji se na bengalskome jeziku drugačije ovaplotio. Nema ne samo dobrog prevoda, već može se reći da je poezija uopšte neprevodljiva. Prevod iznosi pesnička fakta, ideje i predmete, ali u njemu nema svetlosti originala. U originalu svak reč ima svoj sjaj i svoju atmosferu, udruživši mnogo sjajeva i atmosfera dobija se jedna pesma, to je jedno sunce koje zrači. Prevedena pesma jeste kao ugašeno sunce: ista je sadržina ali nema svetlosti.

Pesma je još kao vodopad zvukova i boja, a svaki preliv ima svoga značaja i svoju muziku. Pesma mora da bude otkrivenje svetu, a otkrivenje vredi u istini samo ako je obasjano pravim sjajem originala.

Kakva je vaša misija u svetu, Majstore?

Pesnik nema političke misije, niti određenog zadatka. Pesnik treba da stvara lepe pesme, to jest da nalazi lepe oblike za naše misli. Pesnik ne mora imati moralnu misiju. Ali samim tim što stvara lepo on pomaže ljudima da budu bolji, i istinu im čini primamljivom. Lepa je šuma, lepa je zvezda i cvet – isto su tako lepe i pesme. Pesnik teži savršenstvu u pesmi, u izrazu, i tim samim stvara u ljudima težnju za savršenstvom u svima oblastima. Mi pesnici imamo ideal: savršenstvo, i njega radi tražimo pogodnog izraza za ono što osećamo. Ima pesnika koji su bili nosioci velikih misija političkih i oslobodilačkih – ali to su oni činili kao ljudi mnogostrukih talenata, a ne kao pesnici. Pesnikova je misija samo da bude pesnik, da stvara pesničku lepotu i ništa više.

U čemu je pesnička istina i prava poezija?

Nekad su narodi bili jednostavni. Sad su komplikovani. Sad ih razdiru mnoge težnje. Svaka od tih težnji ima opravdanje ako je prožeta duhom. Glavno je da u svemu bude duhovnoga strujanja. Međutim, Evropa se sve više i više povlači u sirov realizam, u fakta i fakta. A gola fakta nisu ništa. Predmeti sami po sebi nisu ništa. Potreban je duh da u njih unese života i smisla, značaja i lepote. Duhovna riznica nalazi se na Istoku, odakle su potegle religije. Bez Istoka Evropa će se izgubiti u faktima, u predmetima, u znacima, i propašće. Zato je poslednji čas da Evropa nakalemi na svoje telo, kao i uvek u momentima krize, istočnjački duh. U dodiru sa Istokom zacvetaće predmeti. Bez duha oni bi ugušili Evropu.

Srednji vek u Evropi prikazao je borbu Istoka i Zapada. Evropski Zapad je sav u borbi, u avanturama, u žeđi za vlašću, za materijalnim i tehničkim preimućstvima. To je duh osvajanja, duh groznice, duh strasti. Azija je sva u težnji za apsolutnim, Istok se odriče vlasti, on tone u sebe, i tu traži jedinu odgonetku naše egzistencije. Evropski srednji vek ujedinio je ove dve težnje, i one su se rvale, ali su stvorile veličinu Evrope. Sada se u Evropi izgubio duh utonuća u sebe i potpuno je nadvladao duh osvajanja, groznica vlasti i materije, avanture u svim oblastima. Potrebno je da se Evropa opet preporodi u dodiru sa Istokom.

Šta je osnovna osobina Istoka?

Istok uči da u svemu treba da bude nekog čovečanskog cilja. A kakav je cilj u gomilanju predmeta i znakova? Nikakav. To je jedna bolesna materijalnost koja ničem ne vodi. Fakta sama po sebi nisu ništa. Istok uči da sve treba da služi duhovnom cilju, i da linije nisu ništa bez crtača, koji im daje smisla i opravdanja.

Vi ne verujete u neku istinu izvan čoveka, vi ne verujete u nauku?

Zakoni su samo čovečanski, fakta nisu ništa. Samo misao može da uoči zakone. Ali naša misao nije slučajna. Naša je misao u stvari opšta kosmička misao, ona je universalna. Čovek je zato tu da pronade zakone i dade im izraza...

Čemu nas danas uči Indija?

Indija danas šalje čovečanstvu novu svetlost, a to je Gandhi. On uči da je svaka borba u stvari jedno ropstvo. On uči da se fizički bore samo životinje, dok se ljudi duhovno bore. Nedostojno je čoveka da prima stav životinje. Veličina i lepota čoveka je u tome da bude slobodan, to jest visok duhovno, i da se ne odupire zlu nasiljem jer ga tako neće iskoreniti. Zlo će se iskoreniti dobrim, neprotivljenjem.

Pa to su ideje Tolstoja?

Gandi priznaje da je učenik Tolstoja. On mu mnogo duguje. Ali je Gandhi razvio ogromnom snagom tu doktrinu. On dovikuje ljudima: „budite ljudi, ne budite životinje“. I još veli Gandhi: samo je čovek slobodan, životinja ne. Glavni je zadatak i najveća je sreća čoveka u slobodi. Sloboda je samo duhovna, samo duhovna sloboda duboko je lična. Fizička sloboda u stvari je površna i neznatna, ako ne počiva na duhovnoj.

Pa to su ideje Marka Aurelija, ideje stoika zapadnjačkih?

To su ideje sa Istoka, mada se one pojavljuju uvek u kritične dane i po drugim kulturama, kad ove nazru pravu istinu. Poreklo duhovne istine na Istoku je. Narodi još nisu spremni da tu istinu prime. Ali oni je naslućuju...

Tako govoraše Rabindranat Tagore.

Vreme, 16. novembra 1926.

Zenit, broj 43, dec. 1926.

Zenitističke demonstracije

Na pesnikovom predavanju na Narodnom Univerzitetu skupio se ceo Beograd: od radnika do učenjaka, prenosi *Politika*. Na samom početku predavanja došlo je do incidenta: kada se Tagore pojavio u sali, čulo se nekoliko zvižduka i uzvika: „Dole Tagora! Živeo Gandhi!“

Istovremeno sa galerije su bačeni leci na kojima je bilo odštampano „Otvoreno pismo Rabindranat Tagori“ u kome se pesnik napada kao „reklamer savremene civilizacije i protivnik Gandiev, mada je on u svojim izjavama novinarima sa oduševljenjem govorio o Gandiu, a celo svoje preksinoćnje predavanje posvetio bezidejnosti i štetnosti savremene civilizacije“, pisala je *Politika*.

Sinhro.rs

Praženskost

Glad po sebi ne poznaje granice, sem granice samouništenja. Otuda glad od početka rizikuje i suprotstavljena je svakoj težnji za sigurnošću. Time se glad svakako ukazuje kao izvorno odgo-varajuće sredstvo otelotvorenja duhovne slobode, koja je svesna volja za rizik, duhovno osvajanje, koja je razumevanje i konačno produhovljenje

U Butanotonu kod Sao Paola u Brazilu, na poznatoj farmi reptila, iznenadio me je mlitav izgled najstrašnijih otrovnih zmija; ležale su kao mirne debele majke dvadesetoro dece. Dok su stalno bezbrižno bile qui-vive, besno su gledale okolo i na najmanji podražaj munjevito napadale. Na moje pitanje u vezi s tim, odgovorili su mi da bih s priličnom sigurnošću mogao da na osnovu opasne spoljašnjosti zaključim da je reč o bespomoćnom biću, i obrnuto. Tako se, uopštavajući, sme tvrditi: na početku nije bio muškarac, nego žena, i nije bila istinoljubivost, nego laž. Žene koje su bliske iskonskim temeljima i danas otelovljuju, čak i na najvišim vrhovima kulture, način bitisanja praživota. Da li takve žene mirne savesti govore istinu, ja ne znam: sigurno nikada ne lažu s rđavom savešću, izuzev možda tamo gde odgajanje dece tehnički iziskuje istinoljubivost. Samo, "majka" je nešto drugo nego "žena"; kao majka, žena deluje na višoj ravni, slično kao što je papa koji odlučuje ex cathedra nepogrešiv, za razliku od pogrešivih običnih ljudi, i u drugoj dimenziji, žena-supruga koja shvata smisao braka, ili prijateljica kao prava pratilja sudbine, izdižu se iznad ravni izvorne ženskosti; one žive u duhovnoj povezanosti. Ali, ništa nije pogrešnije nego sa stanovišta tih duhom prožetih životnih formi zaključivati o prvobitnom smislu. Pražena je potpuno nesputana duhovnim i etičkim motivima. Njen koren je u potpunosti u svetu trećeg dana stvaranja. Stoga lepota znači kod žene tako mnogo, a kod muškarca tako malo: nju zaista izražava ono privlačno, a ne, kao kod muškarca, rod, s kojim je individuum povezan samo u onome što ga ne određuje suštinski. Stoga žena po sebi nema moralni instinkt. Stoga je pretvaranje njen najosobeniji životni element. Stoga ona u svojoj ženstvenosti zakržljava u svakom svetu koji isključivo određuje istinoljubivost, kakav je danas severnoamerički svet. Stoga muškarac "podleže" praženi i samo njoj, jer ovo ga zatvara tamo gde duh i sloboda ne dosežu.

Nije čudno što su isključivo duhovne religije u svom herojskom ranom dobu ženu obeležile kao potpuno zlo. Kao zlo izvorno važi ono neistinito, a ne

ono što uništava. Samo izdaju i podmuklu prevaru naivna svest ocenjuje kao zle, a ubistvo u otvorenoj borbi, nasuprot tome, kao plemenito, i shodno tome, dobro. Tako se kao zle ne ukazuju samo ženske smicalice - već čitav njen pritvoran i zavodljiv način da se potvrdi - mora delovati zlo. Ali žena je "zla" samo ukoliko je praživot "zao". Ono što danas važi kao specifično žensko, jeste praživotno: pranemoć, koja se ispoljava kao pasivnost, prastrepnja i pralaž.

Žene Južne Amerike nude potpunu i očevidnu ilustraciju istine da u početku nije bio muškarac, nego žena. Besprimerno nesputano, iako upravo zato nedužno i retko opasno, razvija se u njima zlo, koje je prvorodeno dete prastrepnje. Nigde nema više indiskrecije, više otrovnog ogovaranja, nego tamo od strane jedne prijateljice na račun druge. Nijedna žena na svetu ne napada muškarca tako, poput pauka, ne zloupotrebljava neraskidivnost braka tako beskrupulozno i lukavo da bi ga kinjila. Nigde vernost ne znači toliko često samo puku inerciju; jedna Argentinka se oduševljeno saglašavala s tvrdnjom jednog Francuza da mu veliki broj Južnoamerikanki liči ili na kornjače ili na guje. Nigde se ženska osećanja ne preokreću tako samorazumljivo i uz najneznatiji povod, nigde osnova najjače strasti nije tako hladna. Time ne osporavam visoka svojstva i pre svega sposobnosti Južnoamerikanki: ovo što je rečeno tiče se samo njihove praženskosti, zahvaljujući kojoj su tako zavodljive. Pokazuje se, dalje, da njima "zlo", kao praprirodno, nikada nije poslednja reč. Bajka to dobro zna: životinja koja gmiže na truhu i jede zemlju, često je željena princeza.

Iz prastrepnje je izniklo ono što zovemo zlim. Stoga čitav donji svet nosi njegov beleg. Prastrepnja je majka pobude za zastrašivanjem, a ne obrnuto, i kao što je strepnja postojala pre hrabrosti, tako je i laž rođena pre istine, a zavodenje pre uverenja. Hrabrost i istinoljubivost su neprirodne vrline par excellence. Pojam "prirodne" hrabrosti je besmislica: hrabrost zavisi od pobede nad prirodnom strepnjom. Sa stanovišta prirode, hrabrost je, neposredno, glupost, jer samo skrivanje ili beg otklanjaju opasnost. Zato nijedan muževni muškarac ne zahteva od žene hrabrost. Zato svi vide nešto užasno u ubijanju ili silovanju žena - ne zbog toga što one predstavljaju nešto više, nego jednostavno zato što prastrepnja u istom smislu zahteva sigurnost kao što hrabrost traži rizik. Onaj ko potvrđuje ženu, potvrđuje time i njenu volju za bezbednošću.

Time smo dospeli do prazaštite pred prastrepnjom. Kod čoveka, ona radi svog prevazilaženja kao prvi poticaj ne stvara hrabrost već strah od patnje. I stoga je prvi aktivni nagon onaj za sigurnošću. Njegova prvobitna forma jeste posed. Istinsku sigurnost ne garantuje oružje, već jedino nemogućnost da se bude napadnut. Takvu sigurnost stvara jedino pravo poseda: to znači pravo na isključivost posedovanja potrebnog

životnog prostora. To objašnjava zašto posed, otkako postoji čovek, nije bio instinktivno priznavan kao nedodirljiv samo u vremenima revolucije ili u slučajevima zločina, ili, konačno, u slučajevima potpune produhovljenosti; iskonski pojam pljačke ukazuje za sebe samo na to da posed otelovljuje jedno pravo koje pljačkaš narušava. Stoga je pravo poseda dublje ukorenjeno u instinktu nego sve drugo što otelovljuje neki zahtev za pravom. Verovatno se ovozemaljski koren pravne svesti nalazi u osećanju poseda. Jer osećanje prava, u suštini, nema ništa s pravednošću koja izjednačava ono što je slepome nemoguće: ono jednostavno potvrđuje lični zahtev za sigurnošću.

Na početku nije bio muškarac, nego žena; žena ovekovečuje diferencirano uobličene iskonskih svojstava životinjskog života. To objašnjava zašto, izvorno, posed želi žena, a ne muškarac: žena, a ne muškarac, na prvom mestu želi sigurnost. Otuda ono žensko u socijalističkoj ideologiji sigurnosti, s njenim idealom - državom blagostanja. Otuda činjenica da su u čitavoj istoriji posednički narodi bili matrijarhalni, a ne patrijarhalni. Ovi poslednji izvorno žele dohodak ili prihod, a ne svojinu; to je smisao feudalnog poretka Germana i takozvanog ruskog komunizma. Iz ovog ugla nalazimo pravi pristup razumevanju temelja onog pramuškog. Na istoj ravni kao što žensko diferencirano zastupa prastrepnju, muško diferencirano zastupa praglad. Glad po sebi ne poznaje granice, sem granice samouništenja. Otuda glad od početka rizikuje i suprotstavljena je svakoj težnji za sigurnošću. Time se glad svakako ukazuje kao izvorno odgovarajuće sredstvo otelotvorenja duhovne slobode, koja je svesna volje za rizik, duhovno osvajanje, koja je razumevanje i konačno produhovljenje. Ali u donjem svetu nema nikakve slobode. Tu se čistom zahtevu za sigurnošću suprotstavlja čista glad.

Tako se kasnije borba polova već kao prototip nalazi tamo gde nikakvih polova još nema. Već u donjem svetu besni vajakadašnja borba između gladi i strepnje, i nezamisliv je neki trajan i harmoničan odnos ravnoteže među njima. Tamo gde još tako nejasna svest i tako slaba duhovna inicijativa odražavaju to iskonsko dešavanje i upravljanje njime, tu se ono pojačava. Sigurnost traži štednju, pojačana, ona postaje škrtost, čija je granica gušenje samog sebe. Na isti način život uvek mora osećati glad da bi dalje rastao, a time se postavlja neprestano htenje da se ima više. A ono se uvećava do gramzivosti koja želi sve da proguta, i njena granica jeste gutanje same sebe. Shodno tome je i čovekova praistorija, onakva kako je, saglašavajući se međusobno, opisuju svi mitovi, u svojim poslednjim motivima bila rat između gramzivosti i škrtosti. I sve legende izveštavaju o tome da muškarac nije izvorno posedovao: on je bio prapljačkaš; iskonsko pravo poseda pripadalo je zmaju ili patuljku. Dosledno tome, ovaj je svaki put bivao

ubijen, jer tek time je muškarac postajao gospodar svih stvorenja. Ali, s druge strane, stara legenda je znala i za prokletstvo gramzivosti. Opljačkano zlato svetilo se novom vlasniku, kao i žena koja je podlegla muškarcu, time što ga baca u okove.

Praglad je neutaživa, a ipak nalazi svoju normalnu granicu u vlastitom zakonu svagdašnjeg života. Nasuprot tome, glad za zlatom je suštinski neutaživa. Žderanje ima granicu u mučnini, lokanje u otupelosti, glad za moći u prestanku svakog otpora, seksualna nezajažljivost u impotenciji. Ali kako ikada može da prestane glad za zlatom? Tu se uopšte ne mogu sagledati nikakve granice, jer asimilovanje je nemoguće, a stečeno se topi kao zlato, ovako ili onako, čim uopšte bude upotrebljeno. Tako pohlepa neminovno postaje beskonačna kao svetski prostor. I pošto se tu sve oslanja na količinu kao takvu, i to na količinu neživota, duša nezadrživo, neraskidivo, preuzima zakon mrtvog kvantiteta. Ona ne samo što se raščovečuje, ona se lišava i životinjskog; događa se remineralizovanje. Otuda tako hladna svirepost inače toplih Španaca u vreme njihove opijenosti zlatom. Otuda hladno računanje današnjih finansijera. Hladnoća je vlastita toplota metala.

Ako sada ostaje određujući duh pragladi, sledi, pre ili posle, samorazaranje, i time vlast mrtvih dobija svoj prirodni kraj. Taj prirodni proces bio je sreća za Španiju. Španska karma gramzivosti se razrešila. Drugačije je tamo gde se duh pragladi preobrazio i ulio u duh prastrepnje i kao takav se metalizovao. Onda se posed preokreće u posednutost. A posednutost ne poznaje prirodni kraj. Onda nezadrživo nastaje, onda se neosvojivo utvrđuje, svet potpuno nepropustne sigurnosti. A ako se sigurnost sa svoje strane skrućuje u škrtost, onda se čitava duša stvrđnjava u mineral. Ta sudbina je put današnjih Sjedinjenih Američkih Država. Jer kod njih sve više prevladuje duh žene uspaljene za sigurnošću, a sve manje duh avanturističkog muškarca.

Taj put će ostati sudbina Severne Amerike i sve dok tamo ljudska vrednost ponovo ne bude veća od vrednosti zlata. Zlato, koje znači tečno sunce i time simbolički predstavlja duh, poštovano kao činjenica, povlači čoveka koji mu podleže natrag u najdublji donji svet. To je iskonski primer zavodjenja. Volja za sigurnošću stvrđnjava se u svoju najprimordijalniju formu, u formu potpune bezosećajnosti. Praglad se utazuje potpunim samogutanjem. A u nemoći živog čoveka pred zlatom praslabbost života doživljava zastrašujuće ponovno rođenje.

Iz: Hermann Graf von Keyserling, 1880-1946. *Južno-američke meditacije*, preveo Saša Radojčić, *Službeni glasnik*, Beograd.

Izvor: *Danas*

Pravni položaj jevrejske zajednice u BiH od 1918. do 1945.

Ovaj rad Benjamine Londrc izuzetan je pregled povijesnih i društvenih okolnosti u kojima su Židovi u Bosni i Hercegovini živjeli od samog dolaska nakon izгона iz Španjolske i sa Pirinejskog poluotoka do Holokausta u kojemu su židovske zajednice Europe u smislu u kojem smo ih stoljećima poznavali uništene.

Premda je rad naslovljen kao *Pravni položaj jevrejske zajednice u BiH od 1918. do 1945. godine*, autorica zbivanja vješto smješta u širi kontekst iz kojega saznajemo više o okolnostima zbog kojih su Židovi bili prisiljeni napustiti Španjolsku, o njihovom naseljavanju u Bosni i Hercegovini tijekom osmanske vladavine, o osmanskom zakonodavstvenom uređenju, te o pravnom položaju Židova tijekom ovog razdoblja. Kroz čitav rad, Benjamina Londrc upućuje čitatelja na relevantne povijesne izvore koji mogu poslužiti kao izvanredan vodič svakom istraživaču zainteresiranome za ovu tematiku. Također, u ovom djelu su navedeni mnogi pojedinačni akteri koji su odigrali važne uloge u svakom pojedinom događaju ili razdoblju.

Osim sefardskih Židova opisan je i dolazak aškenaskh Židova u Bosnu i Hercegovinu tijekom austrougarske vladavine te život i pravni položaj Židova za vrijeme austrougarske okupacije, a potom i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, Kraljevini Jugoslaviji i tijekom Drugog svjetskog rata.

Ova knjiga, ima dvostruku vrijednost: govori nam o položaju Židova unutar različitih društvenih i državnih uređenja, ali i detaljno opisuje unutarnju dinamiku židovskog društva u Bosni i Hercegovini i na području bivše Jugoslavije. Saznajemo kako su židovske zajednice bile organizirane unutar sebe, kako su se pozicionirale jedna naspram druge i kako su se udruživale, te kako su se odnosile prema zakonitostima šireg društva kojemu su pripadale. Autorica u istraživanju koristi četiri znanstvene metode: povijesnu, komparativnu, metodu pravne egzegeze i sociološku metodu, pokrivajući tako područja koja nadilaze samu analizu zakona nego uključuju analizu diskursa, povijesnu rekonstrukciju, kritičko vrednovanje iskaza i dijakronijsku komparaciju statusa

više različitih vjerskih zajednica unutar Bosne i Hercegovine za vrijeme različitih državno-administrativnih uređenja u istraživanom razdoblju.

Autorica na iznimno zanimljiv način čitatelju približava svakodnevn život Židova u Bosni i Hercegovini i izazove s kojima su se suočavali. Opisuje židovski doprinos ekonomiji ovih krajeva, način školovanja, ustrojstvo i djelovanje različitih organizacija i udruženja: kulturnih i sportskih društava, klubova, cionističkih i radničkih organizacija, kao i židovskog tiska.

Središnji dio istraživanja posvećen je razdoblju od 1918. do 1945. godine, gdje je dan detaljan pregled statusa vjerskih zajednica pod Vidovdanskim ustavom, kao i unutarnja organizacija židovskih zajednica koja je rezultirala osnivanjem Saveza židovskih opština, Saveza Cionista i Srednjeg teološkog zavoda. Referirajući se na brojne povijesne izvore Benjamina Londrc tumači *Zakon o jevrejskoj vjerskoj zajednici* iz 1929. godine kojime su priznate ortodoksne općine i Udruženje židovskih opština. Godine 1919. osniva se i židovsko socijalističko radničko društvo "Poale Cion" u Sarajevu. Ovo društvo bilo je dijelom Svesvjetskog židovskog socijalističkog radničkog saveza. U ovom dijelu saznajemo pojedinosti o propagiranju ideje povratka na Cion, te o protivljenju bosanskohercegovačkih muslimana cionističkim idejama. Unutar židovskih zajednica također dolazi do razmimoilaženja u odnosu na asimilacijske i cionističko-nacionalističke težnje.

Završni dio ove knjige čine okolnosti u kojima su se Židovi zatekli tijekom Drugog svjetskog rata. Opisana je antisemitska propaganda te statistika stradanja, uredbe i zakoni, individualne sudbine, otimanje imovine i deportacije koje su samo malobrojni preživjeli.

Ova knjiga vrijedan je vodič svakome čitatelju koji želi saznati nešto više o bosanskohercegovačkim Židovima, svakome istraživaču kojemu može poslužiti kao okvir i izvor literature za daljnja istraživanja, svakome koga zanima povijest jugoistočnog Balkana te svakom žitelju Bosne i Hercegovine koji želi saznati nešto više o povijesti vlastite zemlje i uloji koju su Židovi imali u njoj jer, kako navodi Benjamina Londrc, godine 1910. od 66 tadašnjih gradskih opština, Židovi nisu bili prisutni samo u 4 općine. Židovske zajednice kojih više u tim mjestima nema dio su naše kolektivne prošlosti i baštine, a sudbine židovskih stanovnika bile su, i u dobru i u zlu, usko prepletene sa sudbinom ostalih bosanskohercegovačkih predaka. Stoga je ova knjiga u znanstvenom smislu značajan povijesni i sociološki doprinos istraživanjima o društveno-kulturnom okviru Bosne i Hercegovine tijekom različitih vladavina. U ljudskom smislu ovaj rad je uspomena na bogati život Židova u ovim krajevima i na sve one koji su ih u Bosni i Hercegovini ugostili i s kojima su svoje živote stoljećima dijelili.

Gabi Abramac je lingvistica i stručnjakinja za međunarodne odnose. Doktorirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iz područja sociolingvistike, radom o jeziku i identitetu hasidskih zajed-

nica u Brooklynu. Stručna usavršavanja iz područja međunarodnih odnosa završila je u New Yorku i Washingtonu. U Jeruzalemu je pohađala međunarodni program Yad Vashem instituta.

Gabi Abramac

Radila je za organizacije UN, OSCE i World Learning. U Zagrebu vodi školu stranih jezika *Sokrat* i osnivač je jedinog centra za učenje jidiša u ovom dijelu Europe. Autorica je knjige "Dos heylike yidish vort" i brojnih drugih članaka o židovskim zajednicama i jezicima u dijaspori. Redovito organizira predavanja iz područja židovske povijesti, jezika i kulture, te gostuje u televizijskim i radijskim emisijama.

Knjige i časopisi 27/08/2017

Benjamina Londrc autorica je studije o Zakonu o vjerskoj zajednici Jevreja Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine

U ovom broju

Stefan Zweig: *Odgovornost za slobodu*

Mario Kopic: *O piscu*

Tatjana Gromača Vadanjel: *Stefan Zweig, Nietzsche*

Željko Pantelić: *Putinova rehabilitacija Staljina*

Anis H. Bajrektarević: *Čudesni svijet binarnih kategorizacija*

Julija Latinjina: *Pravoslavni terorizam-lajt*

Ivica Ivanišević: *Svijet bez alternative*

Tanja Tolić: *Književna gozba za one koji vjeruju da rukopisi ne gore*

Predrag Finci: *Korist filozofije*

Stanislav Vinaver: *Pesnikova misija u svetu*

Herman Kajzerling: *Praženskost*

Gabi Abramac: *Pravni položaj jevrejske zajednice u BiH od 1918. do 1945.*

Alia Mundi

Magazin za kulturnu raznolikost

<https://istocnibiser.wixsite.com/ibis>
<http://aliamundimagazin.wixsite.com/aliamundi>

Stranice posvećene Jevrejima bivše
Jugoslavije

<http://elkundosefarad.wikidot.com>

Ne zaboravite da otvorite

www.makabijada.com

Istraživački i dokumentacijski centar

www.cendo.hr

Lamed

List za radoznale

Redakcija - *Ivan L Ninić*

Adresa: Shlomo Hamelech 6/21

4226803 Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 61 14

e-mail: ivan.ninic667@gmail.com

*Logo Lameda je rad slikarke Simonide
Perice Uth iz Washingtona*